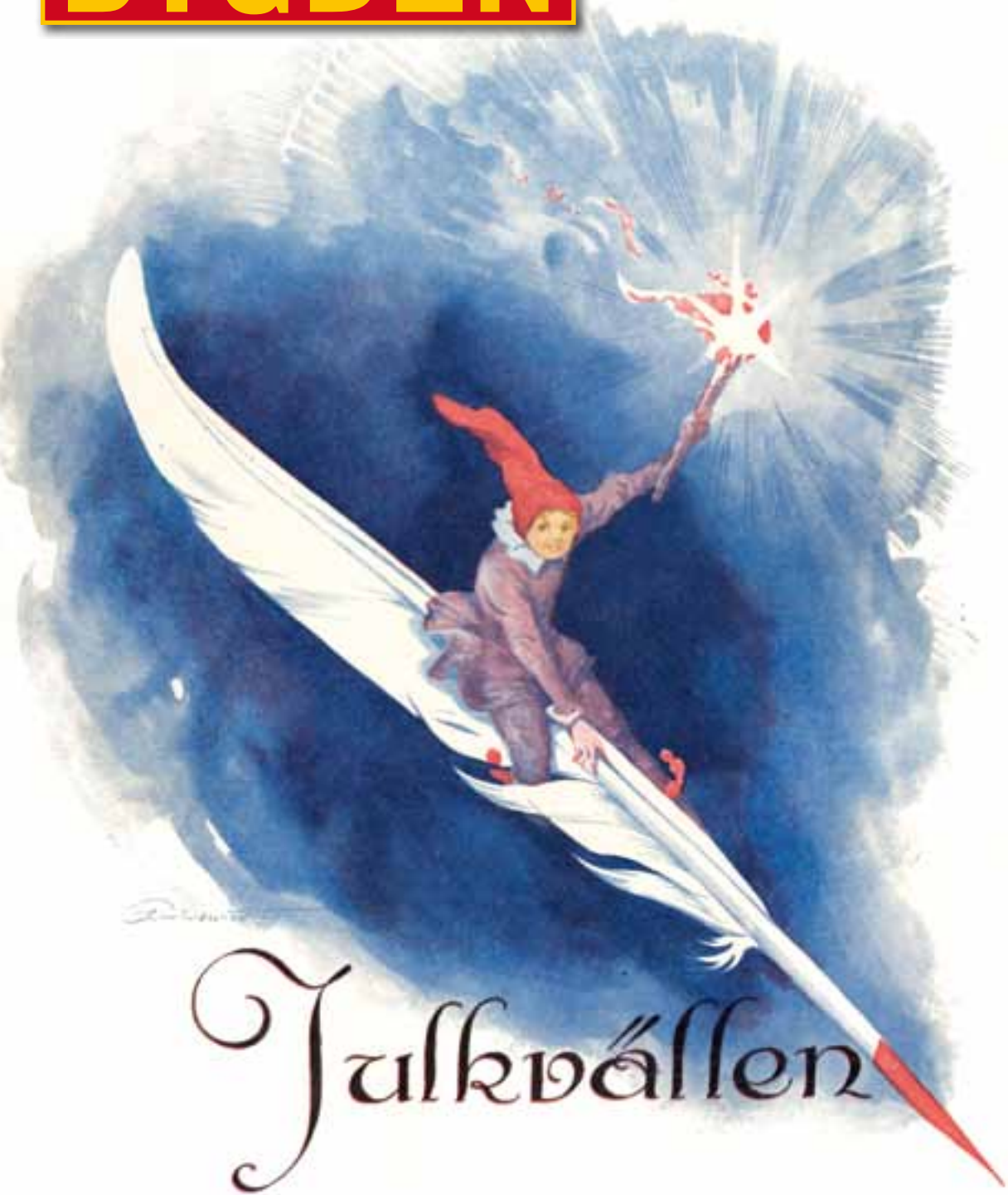

SVENSK BYGDEN

ORGAN FÖR FINLANDSSVENSKT BILDINGSARBETE

Nummer 5/2010 • Pris 2 e
www.sfv.fi

Lättläst från Lärum
Peter Backa – närdemokrati
Att söka tröst i tingen

Julkvällen

Morjens! – Svenskfinland får sitt eget brädspel!

UTGIVARE

Svenska folkskolans vänner
www.sfv.fi

Svenskbygden utkommer med fem nummer år 2011. Utgivningsdatum och materialdagar på www.sfv.fi

REDAKTIONSRÅD

Ann-Mari Häggman ordförande,
Christina Flemming, Christoffer
Grönholm, Mikael Reuter, Lisbet
Ruth och Rabbe Sandelin.

REDAKTION

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors,
tel. 09-684 4570, fax 09-6844 5715.

sfv@sfv.fi

Vi finns på Facebook, Twitter
och YouTube.

Chefredaktör:

Christoffer Grönholm
christoffer.gronholm@sfv.fi

Redaktör & layout:

Rabbe Sandelin
rabbe.sandelin@sfv.fi
09-68445712

Pärm: Litteratur och kultur ger upp-
lysning i vintermörkret. Bilden har va-
rit pämbild på prakttrycket Julkväl-
len, utgiven av Publicistklubben i
Stockholm 1918.

EKENÄS TRYCKERI AB

ISSN 0356-1755

Förvaltningsreformerna gör att fin-
landssvenskarna själva måste byg-
ga upp sektoröverskridande verksam-
het. Många av lösningarna kan till-
lämpas både på landsbygd och i stad.

PETER BACKA PÅ SIDAN 6.

Lättläst betyder inte torftigt. Förla-
get Lärum specialiserar sig på lätt-
läst. Nya kundgrupper är invandra-
re som vill integreras på svenska, el-
ler äldre som inte orkar läsa som förr.

**CAMILLA SUNDQVIST, ULLA STINA
ÅMAN PÅ SIDAN 26.**

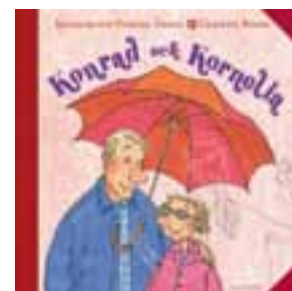
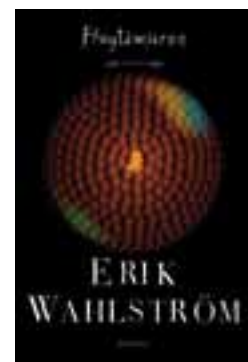
»Vi kan försöka fly undan tingen. Ändå är det bara
inför döden som vi på allvar kan frigöra oss. Li-
vet, åtminstone av jordiskt snitt, och det materiel-
la betingar varandra. Utan konkreta saker och be-
grepp förlorar vi helt orienteringen, något som
inte minst jultidens överdåd av prylar vittnar om.»

GUSTAF WIDÉN, SIDAN 32

Peter Backa talar för genuin närmedemokrati.....	6
Kolumn av Benita Ahlnäs: Svenska i snabbköpskassan	
Går det att integreras på svenska?.....	12
En jul för länge sen.....	14
Förleden "Finn" – äldre än vad vi tror?.....	16
Juldikt av Bo Carpelan och	
Julobservation av Solveig von Schoultz från 1994.....	19
Ett val för framtiden – en nyttig bok om våra skatter.....	20
De tusen berättelsernas bokmässan.....	22
Lärum är förlaget för lättlästa böcker.....	26
Nytt från Studiecentralen.....	31
Kolumn av Gustaf Widén: Att söka tröst i tingen.....	32
Man kommer långt med gratis skrivverktyg för datorn.....	34
Författarporträtt: Sándor Márai och Imre Kertézs.....	38
Hoppet seglar åter nästa sommar.....	44
Recension: Erik Wahlström: Flugtämjaren.....	46
Recension: Mera funderingar av Anna Lena Bengelsdorff.....	48
Svenskfinland får sitt eget brädspel!.....	50
Läsbiten: Kvinnornas Helsingfors.....	56
Trädens mystik.....	58
Ordkonst – alla har fantasi.....	62

Två Finlandianomineringar

Två böcker som getts ut på Schildts förlag har nått Finlandianomineringar: *Flugtämjaren* och *Konrad och Kornelia*. Romanen *Flugtämjaren* (recension på sidan 46) av **Erik Wahlström** är nominerad till Finlandiapriset och bilderboken *Konrad och Kornelia* är nominerad till Finlandia Juniorpriset 2010. **Katarina von Numers-Ekman** står för texten och **Christel Rönn**s för bilderna. Schildts gratulerar!

Skriv om ditt liv – eller om andras

I januari startar Axxell City en ny skrivarkurs i samarbete med Svenska pensionärsförbundet.

”Att skriva om sitt liv” vänder sig till dem vill få hjälp att komma vidare i sina skrivförsök och hitta en form för sin eller kanske en släktings livsberättelse. Kursen ger inblick i det självbiografiska och dokumentära skrivandets breda fält och uttrycksmöjligheter.

På kursen får var och en en möjlighet att öva sig och få respons på sina texter under kursledare Åsa Stenvall-Albjergs handledning. Gruppen träffas fyra gånger två dagar i följd med början 17–18.1. Kursplatsen är G18, Georgsgatan 18 i Helsingfors.

Sista ansökningsdatum är 10.12.2010. Ansökan görs på Axxells hemsida, www.axxell.fi/city. Den som vill veta mera om kursen kan kontakta kursledaren, e-post: asa.stenvall-albjerg@axxell.fi, tfn 0290 017722.

SFV både på Twitter och Facebook

Om man är aktiv på nätet är det nu lättare än någonsin att följa med vad som händer på Svenska folkskolans vänner. Information om tävlingar, stipendier och olika utgivningar läggs ut både på Facebook och Twitter, där informationen automatiskt dyker upp hos de som prenumererar på informationen. SFV har också en egen Youtube-kanal där videoinspelningar från olika SFV-evenemang med jämna mellanrum dyker upp.

Länkar till alla tjänster finns på webbplatsen www.sfv.fi. Som förr publiceras all information även direkt på webbsidan, och tävlingar och stipendier kungörs även med annonser i dagstidningarna.

Inspireras på EDUCA

På EDUCA 2011 hittar du mera program och flera utställare på svenska än någonsin förr. Besök oss i svenska kvarteret 1d21 den 28 och 29 januari 2011 i Mässcentret i Helsingfors.

På svenska kvarterets mingelarena ordnar vi diskussioner, debatter och utställningar under hela Educa-mässan. Det svenska mässprogrammet kulminerar på lördagen.

Lördagen den 29 januari kl.10-13 i 1d21

10-11 "Timfördelning idag – konsekvenser imorgon" med Maria Romantschuk som moderator
11-12 Mingel och småskalig traktering
12-13 EFTERSNACK med Magnus Londen, Jeanette Björkqvist och Misha Eriksson

Arrangörer och utställare: Förlag och utbildningssektorns organisationer i Svenskfinland

Bevingade ord

*Det värsta med nya böcker är att de hindrar oss
från att läsa de gamla.*

Joseph Joubert

Christoffer

GRÖNHOLM

Kanslichef, Svenska folkskolans vänner

God jul Svenskfinland!

SÅHÄR INFÖR JUL KÄNNS det trevligt att berätta om goda nyheter för Svenskfinland. Många indikatorer pekar nämligen på att den dystra tid som svenskheten i Finland genomlevt inom några år kommer att vändas till sin motsats. Vi kommer att uppleva en finlandssvensk renässans med början år 2014. Därefter kommer vi att ha en lycklig sjuårsperiod fram till 2020. Detta kom tydligt fram i en framtidspanel som jag nyligen var ordförande för. Samma framtidsvy får vi också indirekt i flera andra rapporter och undersökningar.

ÅR 2014 ÄR KOMMUNREFORMEN slutförd. Kvar har vi cirka 60 storkommuner varav 8–9 med en betydande svensk befolkning. Därtill har vi en enda storkommun i huvudstadsregionen med ett stort antal svenskspråkiga absolut sett. Reformerna inom statsförvaltningen har fortsatt i en strid ström. De stats- och kommunanställda har av olika orsaker minskat. Den offentliga sektorn har med andra ord krympt, medan privatiseringen av hälso- och socialvård har fortsatt. Sannolikt kommer den s.k. Risikkomodellen med sjukvårdsdistrikt på 50 000 människor att vara genomförd. I viss mån är Finland fortsättningsvis en nordisk välfärdsstat år 2014.

FRAMFÖR ALLT HAR ATTITYDKLIMATET förändrats. Där har den stora förändringen skett. Pendeln har svängt så att svenskspråkiga igen ses som en tillgång. De får access till centrala poster inom den offentliga förvaltningen. Näringslivet börjar fråga efter svenskspråkiga på alla organisationsnivåer. De politiska partierna har enats om en strategi för de båda nationalspråken, t.o.m. sannfinländarna har retirerat. Precis som vennamoiterna på sin tid har de fått plats i regeringen. Där sitter de sida vid sida med SFP. Ingen av de politiska partierna har år 2014 längre någon anledning att komma med hot mot svenskheten. Det hela ser idylliskt ut men samtidigt handlar det om realism. Attityden till multietnicitet har radikalt förändrats hos en majoritet av befolkningen. Det har bristen på arbetskraft sett till.

DET FINNS OCKSÅ EN annan förklaring: attityden till det nordiska samarbetet. Trots att vi inte kommer att få en ny Kalmarunion kan vi peka på att det nordiska samarbetet kontinuerligt ökar. År 2014 omfattar det inte bara försvarssamarbete, krishantering, anskaffning av militärt materiel och insatsstyrkor inom EU utan också ekonomisk

samverkan i Sydostasien och Latinamerika och avancerat TV-samarbete för att inte tala om alla gemensamma insatser för att rädda Östersjön. Skandinaviskan och svenskan tas till heders igen och det kommer att leda till att undervisningen i svenska i de finska skolorna igen trappas upp.

Vi kan äntligen säga adjö till begreppet domänförlust.

DET FINLANDSSVENSKA MEDBORGARSAMHÄLLET BLIR mer och mer motorn i framtidens Svenskfinland. Tack vare fonderna har föreningar och organisationer på alla nivåer förnyat sig och fått nya medlemmar. Gamla uf-lokaler har rustats upp, amatörteatrar och revyer drar fulla hus i alla regioner och den svenska skönlitteraturen når oändade höjder. Kanske t.o.m. den gordiska knuten börjar lösa sig: tack vare sitt originella språk börjar finlandssvenska författares böcker äntligen attrahera en större köpekrets i Sverige. Den dagen har vi väntat på i 90 år! Alltsedan de finlandssvenska modernisternas framgångar i Sverige på 1930-talet har de finlandssvenska förlagen förgäves kämpat om en plats i solen i det västra grannlandet.

Peter Backa talar för genuin närdemokrati

Sedan mer än tjugo år arbetar Peter Backa både i nationella och internationella sammanhang för utvecklandet av folkrörelser och byaverksamhet på olika plan. Trots den negativa trenden i landsbygdens närings- och befolkningsstruktur tror Peter Backa på landsbygdens framtid, på en levande landsbygd och på närdemokrati. I oktober mottog han landsbygdsrådet Bo Lundells pris på 5000 euro.

ENLIGT PRISMOTIVERINGEN FICK PETER Backa priset för sitt förtjänstfulla och idoga arbete för det småskaliga, och för förmågan att gå emot storskalighetens lämmeltåg. När Svenskbygden intervjuar honom ser han en del bekymmer på horisonten, men också många ljusglimtar. Intressant nog är många av landsbygdens allmänna bekymmer i överförd betydelse gemensamma för alla finlandssvenskar, oberoende om de bor på landet eller i stan.

– Då man knappt hunnit dra andan efter KSSR och diskussionen redan börjat om nästa reform står det klart för fin-

landssvenskarna att administrativa ändringar som kallt utgår från befolkningstal och större regiontänkande passar oss mycket illa. Exempelen är många.

Enligt Backa är det viktigt att minnas att landsbygdens och det småskaligas framtid är inget som sker av sig självt, som om det skulle gälla en naturlag. Allt hänger ihop med beslut som människor tar, vare sig det sker på lokal nivå, inom

regeringens administrativa reformprogram, eller på EU-nivå.

Backa är just nu mycket involverad i EU:s kommande programperiod via European Rural Alliance, ERA. Det verkar nu som om frågor gällande tredje sektorn, frivilligarbetet och skräddarsydda lösningar för mindre folkgrupper äntligen kan bli en del av EU:s officiella agenda. Hittills har EU varken tillräckligt eller systematiskt beaktat specialområden eller mindre folkgrupper i de olika EU-länderna.

– Det börjar nu finnas förståelse inom EU för en uppmjukad linje där särlösningar tillåts, och där alla invånare inte dras över en kam. Det här låter som manna från himlen för finlandssvenskarna, vars behov och rättigheter lätt hamnar i kläm eller förbises i våra inhemska reformer som kommun- och service-

strukturen.

Enligt Backa innebär en mjukare EU-linje inte automatiskt att finlandssvenskarna kan använda EU som någotslags besvärinstans då de vill hävda sina rättigheter och behov, men det skulle åtminstone betyda en kvalitetsökning i EU:s politik och att förståelsen för särlösningar småningom får möjlighet att genomgå även den inhemska politiken.

Sektoröverskridning räddar svenskan

Peter Backa har i drygt tjugo år arbetat med folkbildning och tredje sektorn, de sista tre åren i den nationella landsbygds-politiska samarbetsgruppen där Studiecentralen drar den svenska temagruppen. Lösningssmodeller man arbetat fram med landsbygdssynvinkel kan intressant nog tillämpas på finlandssvenskarna överlag.

– De landsbygdspolitiska politikprogrammen har haft som mål att vara sektoröverskridande och att hitta tvärssektoriella lösningar på många av problemen.

Ett sådant förfarande gynnar finlandssvenskarna, som ju inte i minskar i antal, men i reformerna ofta mins-

kar i relativa tal, då enheterna blir allt större.

Enligt Backa ser det helt enkelt ut som att finlandssvenskarna får presentera och bygga upp egna gränsöverskridande strukturer i de regionala administrativa enheterna blir så stora att vi blir obetydliga minoriteter där.

– Då börjar enheterna lätt intala sig att de egentligen bara sysslar med vad de kallar språkneutrala frågor. Fast att kalla något språkneutralt är nog endast ett försök att undgå ansvar; vad kan vara mer språkpolitiskt än planering och prognostisering på regionnivå?

För att tankarna på förnybar energi skall bli verklighet krävs små lokala lösningar där solkraft, vindkraft och jordvärme ingår, och där samhällsstrukturen stöder den utvecklingen. Många tecken tyder dock på annat.

Tredje sektorn träder in

I en framtid där ordet kommun betyder minst 20 000 invånare och där beslutsfattandet och servicen flyttar allt längre bort tror Backa att finlandssvenskarnas kanske lite större benägenhet att aktivera sig i föreningsliv och lokala aktiviteter kan vara en fördel. Tredje sektorn får åter träda in och ta över funktioner som i tiderna flyttades över till kommunen från frivilligkrafterna. I och för sig är denna utveckling precis vad regeringens landsbygdspolitiska redogörelse slår fast – den avgavs till riksdagen år 2009.

– Regering och riksdag vill se ett betydligt intimare samarbete mellan framförallt byaorganisationerna och det offentliga. Det finns en vision av långsiktigt partnerskap för service mellan kommunala och frivilliga aktörer. Det

kunde till exempel fungera så att byn tar på sig ansvaret för någon del av äldreomsorgen och kommunen ger bidrag. Poängen är att byborna med sin lokala kunskap och känsla kan göra jobbet billigare och bättre än kommunen.

– Den här utvecklingen kommer säkert också att betonas även i stadsstrukturer, där olika partnerskap kommer att behövas i framtiden mellan föreningar, d.v.s. tredje sektorn och kommunerna. Klart är ändå att någotslags strukturer kommer att behövas på lokalnivå, för att fylla det tomrum som uppstår då kommunen flyttar ut.

Genuin när demokrati: förebilden finns i USA

Enligt Backa kan den här utvecklingen glädjande nog ge upp-

hov till en återupprättning av genuin lokal demokrati, där invånarna i byar och stadsdelar på riktigt kan ta ställning till lokala angelägenheter. Förvånande nog kan man söka förebilden i USA.

– Den som bara följer den amerikanska nationella politiken får lätt en uppfattning om att landet inte är speciellt demokratiskt. På lokalnivå fungerar emellertid en alldeles konkret demokrati, som jag fick uppleva under en tid i öst-

ra Oregon.

Peter Backa beskriver hur starkt det kollektiva tänkandet var, trots betoningen på individualism.

– Initiativen och folkomröstningarna fanns som intressanta politiska redskap som ibland användes för att upprätthålla, inte välfärdsstaten, men vad jag skulle kalla välfärdslokalsamhället. En grupp medborgare kan kräva en folkomröstning om en välfärdstjänst inom ett område de själva ritar ut. Men tjänsten, till exempel en hälsostation, skall finansieras med skatter från samma område. Därför röstar man inte lättvindigt, höga skatter är inte populära i USA.

Backa tror att även vi här hemma kommer att gå mot denna sorts ”amerikanisering”.

– Det är på sätt och vis ironiskt:

PETER BACKA, BO LUNDELL och HEDVIG STENMAN vid utdelningen av landsbygdsrådet Bo Lundells pris den 20 oktober. Prissumman var 5000 euro.

Peter Backa blev socionom 1978, och han har studerat pedagogik vid Pedagogiska Fakulteten 1986–87, varvid han tog folkhögskollärexamen. Innan han anställdes vid Svenska studiecentralen 1983, hade han arbetat som ungdomssekreterare och som lärare. Vid Svenska Studiecentralen arbetade han först som studiesekreterare, numera landsbygdsutvecklare - fortfarande inom studiecentralen. Sedan mer än tjugo år arbetar han både i nationella och internationella sammanhang för utvecklingen av folkrörelserna och byaverksamheten på olika plan. Han har också publicerat böcker i ämnet.

i den samhällsliga berättelsen vi spinner för varandra betonas i USA individen på bekostnad av kollektivet, men i själva verket är kollektivet oerhört starkt på lokal nivå. I de nordiska välfärdsstaterna betonas kollektivet, medan individualismen och egoismen länge vunnit terräng här, i det verkliga livet.

Den nya roll som regeringen i Finland vill ge byarna innebär enligt Backa att de i praktiken blir en skild samhällsnivå under kommunerna. Om detta skall ha en chans att fungera krävs också att byarna och tredje sektorn ges reellt inflytande.

– Det kunde ske genom att skapa initiativrätt och bindande folkomröstningar på lokal nivå. Men det krävs också ett demokratiskt sinnelag av de sittande kommunala beslutsfattarna. Ty-

vär är exemplen hittills inte speciellt uppmuntrande.

Se möjligheterna!

I det nya läget har finlandssvenskarna alltså speciella utmaningar, men även stora möjligheter.

– Såsom SFV-chefen Christoffer Grönholm konstaterat: staten försvinner, kommunen försvinner, och vad blir kvar? Tredje sektorn, där vi av tradition varit starka. Vi har förstås svårt att vänja oss vid att vi kanske själva måste ta ansvar för det som en längre tid gjorts av kommunen, men det kan alltså ge stora fördelar. Samtidigt är det viktigt att aktörerna inom tredje sektorn håller sig små och inte försöker efterapa gigantismen som spridit sig bland övriga samhällsaktörer.

Enligt Backa är det alltså heller

ingen idé att politikerna nu börjar fundera ut en ny administrationsnivå för att råda bot på vakuemet efter kommunen. Frivilligkrafterna och tredje sektorn räcker bra.

– Man skall minnas att tredje sektorn och frivilligorganisationerna inte bara utför viktiga och till och med livsviktiga tjänster, de erbjuder också många individer möjlighet till sysselsättning och en chans att förverkliga sig själva.

Även förnybar energi kräver småskaliga lösningar

Backa säger att ett nyvaknat intresse för det lokala även öppnar andra möjligheter för glesbygden att överleva.

– För att tankarna på en övergång till förnybar energi skall bli verklighet krävs också små lokala lösningar där solkraft, vindkraft och jordvärme ingår, och där samhällsstrukturen stöder den utvecklingen. I ljuset av detta ser ju de enorma satsningarna på kärnkraft lite suspekta ut. Samma sak gäller även trenden mot närodolade och ekologiskt odlade livsmedel. De här sakerna går inte att centralisera i stora enheter.

Samtidigt finns det förstås stora utmaningar. Enligt Backa lockar städerna fortfarande ungdomarna från glesbygden. Ekvationen för de som blir kvar är fortsättningsvis inte lätt.

ARVID MÖRNE- tävlingen 2011

– skönlitterär tävling
för finlandssvensk ungdom

Svenska folkskolans vänner utlyser Arvid Mörne-tävlingen 2011. Syftet med tävlingen är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Denna gång gäller tävlingen noveller. Tävlingen står öppen för personer som vid tävlingstidens utgång inte fyllt 30 år. Ett första pris om 5 000 euro, ett andra pris om 3 000 euro och ett tredje pris om 2 000 euro delas ut. Svenska folkskolans vänner tillsammans med Schildts Förlag förbehåller sig publiceringsrätten till de prisbelönade tävlingsbidragen.

Instruktion för deltagande:

Ämnesvalet är fritt och manuskriptet får omfatta högst 25 000 tecken (inkl. mellanslag). Novellen bör ha sidnumrering och vara skriven på enkel sida. En förutsättning för deltagande är att texten inte tidigare publicerats, att den är skriven på svenska och att skribenten inte tidigare har publicerat sig i skönlitterär bokform samt att skribenten är finländsk medborgare. Manuskripten returneras inte.

Manuskripten skall vara försedda med pseudonym och födelseår. Bifoga ett slutet kuvert med pseudonym, namn, personbeteckning, adress, telefonnummer och e-postadress.

Tävlingstiden utgår den 14 januari 2011 (poststämpel godkänns). Prisutdelning den 5 maj 2011.

Manuskripten sänds till Svenska folkskolans vänner, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet *Arvid Mörne-tävlingen*.

Närmare uppgifter om tävlingen ger SFV:s administrativa sekreterare Catharina Gripenberg, tel. 09-68445713, catharina.gripenberg@sfv.fi

FOTO: MARIA W. BOSTROM

Benita
AHLNÄS

Benita Ahlnäs är bibliotekarie, auktoriserad turistguide i Borgå och mångårig medarbetare i Svenskygden.

Svenska i snabbköpskassan

Ungefär 15 procent av invånarna på Drumsö är svenskspråkiga. Man hör mycket svenska i gatubilden och i bussarna. Inslagen av svenska talande familjer med småbarn, ungdomar och pensionärer är påfallande. På biblioteket, med ett gott urval av svenskspråkig litteratur, hör man också svenska.

Men i snabbköpskassan vid Drumsövägen talar få svenska. Det är liksom opassande. Ett undantag är kolumnisten som av houtskärsbördiga (epitetet präglad av **Gustaf Widén** under hans era som kulturredaktör på Borgåbladet) **Bernt Mårtensson** har lärt sig att tala svenska i alla sammanhang. Mårtensson klarade sig utmärkt väl på sitt modersmål på en till synes helfinsk ort där vi i tiderna sammanstälade på ett biblioteksmöte.

Kön i snabbköpskassan på Drumsö var lång. Kolumnisten radade uppköpen på det rullande bandet med ett hurtfriskt god dag. Kassadamen bemötte hälsningen med ett förstulet upprepande av hälsningsfrasen. Hon fortsatte, medan kolumnisten flyttade över varorna till köpvagnen, med att säga summan på **SVENSKA**. Svaret resulterade i att kolumnisten tappade plånboken med den påföljd att alla kort som man numera bär på sig föll ut och med dem diverse minneslappar. Förvirringen var total. Kassakön växte. Efter att äntligen ha ordnat anletsdragen och fått varorna i kassarna blev kolumnisten stoppad av en man. Han hade följt exemplet och även han talat svenska och berömt damen för att hon talade svenska. Han frågade till och med om hennes modersmål var svenska. En fråga som inte fick något svar.

Nu riktades mannens intresse på kolumnisten som hade varit modig nog att använda sitt modersmål i ett snabbköp. Efter ett uppvärmande samtal om väder och vind berättade mannen att hans mor i likhet med kolumnisten är en gammal Drumsöbo med minnen av Drumsö sådant det en gång var. Kolumnisten öste på med att berätta att hon som

barn kom ihåg hur dejan på Drumsö gård kallade på korna som betade på ängen ett stenkast från sjuvåningshuset vid Karlavägen. Där hade kolumnisten sitt hem innan det blev dags att som nyutexaminerad bibliotekarie flytta till Borgå. Det var för länge sedan.

Från detta gick samtalet vidare till Pellinge i Borgå skärgård. Mannen presenterade sig som **Peter Holmström**, nyvald ordförande för Pellinge Hembygdsförening. Han berättade om hur föreningen har hand om **Tove Janssons** stuga på Klovharun och att föreningens viktigaste uppgift är att värna om kulturtraditionerna på Pellinge. – Men fortsatte Peter, den levande kulturen är också den viktig och detta att det också i framtiden finns utkomstmöjligheter för den bofasta befolkningen som i dagens läge består av närmare trehundra personer. En katalog med uppgifter om alla företag och serviceformer på Pellinge är resultatet av ett möte som ordnades i januari med ett uppföljande möte. Broschyren finns både i en pappersversion men också på nätet under adressen www.pellinge.net/pellingseservice2010.pdf.

Peter berättade också om vikten av att utveckla turismen på Pellinge och att för detta skulle behövas övernattningsmöjligheter och ett centralt ställe där all information skulle finnas tillgänglig.

Samtalet var intressant så till den grad att vi glömde både tid och rum och våra tunga matkassar. För kolumnisten som har vistats mycket på Pellinge och besökt sommatorget och följt med Pellinge skolas öden och nu med bävan framtiden för barncentret där de minsta ges möjlighet till skolgång på sin hemö, gav samtalet mycket att tänka på. Det är bra med unga, friska krafter i föreningslivet.

Så kan man berika sitt liv och få en ny kontakt tack vare att man dristar sig till att tala svenska i ett snabbköp på Drumsö.

Går det att integreras på svenska?

»Svenskfinland får inte isoleras»

TEXT & BILD: JENS FINNÄS

Panelister. **RIITTA LAMPERTO**, projektledare för NEO-Seutu, **JANA KEMERI**, individuell assistent på SVEPS, **NICHOLAS BARLOW**, redaktör på Helsinki Times, och **ANN-JOLIN GRÜNE**, projektledare vid Luckan i huvudstadsregionen, deltog i paneldebatten som leddes av **EVA BIAUDET**.

Svenskan beskrivs ofta som ett hinder för integration av invandrare. Men levande exempel visar att det också går flytta till Finland och bli en del av samhället med svenska som första språk.

När **Jana Kemer**i kom till Finland från Makedonien som åtta-

åring fick hennes föräldrar höra att Finland är ett tvåspråkigt land och att man klarar sig bra på svenska. Familjen hade kommit till Vasa via Norge och valde att sätta barnen i svenskspråkig skola.

Det är Jana Kemer i glad för i dag, även om hon fått kämpa med finskan sedan hon flyttade

till Helsingfors.

– Svenskan har gett mig bättre möjligheter till jobb och integration.

I dag är hon själv mån om att sätta sina barn i svenskspråkigt dagis i Helsingfors, vilket väckt en hel del skepsis i omgivningen.

– En barntädgårdslärare frågade oss om vi verkligen tänkt

genom det ordentligt när vi sätter vårt barn i ett svenskspråkigt daghem. Skulle man någonsin fråga det av en finlandssvensk familj?

Närpes som exempel

Vi är vana att höra finlandssvenskan beskrivas som ett problem i invandringsdebatten. Kan vi verkligen förvänta oss att invandrare ska lära sig två nya språk? Varför skulle nyinflyttade lära sig ett minoritetsspråk som första språk?

Minoritetsombud **Eva Biaudet** försöker vända på steken. Kan det rentav vara en fördel att som invandrare integreras i Svenskfinland? Närpes lyfts till exempel ofta fram som ett exempel på en kommun där integrationen lyckats ovanligt bra.

Riitta Lampelto, som har jobbat med integrationsfrågor på Helsingfors stad i tio år, säger att integration på svenska aldrig setts som något verkligt alternativ, även hon själv kan se vissa fördelar.

– Jag är uppväxt i en finsk-svensk familj i Vasa och sett både den finska och svenska sidan av staden. Det finns någonting speciellt i det finlandssvenska, man tar hand om sina gamla och är kanske lite gladare. Jag märker det när jag kommer ut till Västerhankmo där vi har vårt sommarställe. Där finns någonting som gör att man känner sig hemma.

Varning för isolation

Jana Kemer i menar att det ligger i finlandssvenskarnas eget intresse ta emot invandrare. Utan mångkulturella influenser riskerar Svenskfinland bli en isolerad monokultur.

– Min son är till exempel den enda i sin klass som har utländsk

ANN-JOLIN GRÜNE arbetar för Luckans Bridge-projekt, vars syfte är att öppna upp Svenskfinland för invandrare. **NICHOLAS BARLOW** kommer från London men bor i dag i Ekenäs tillsammans med sin finlandssvenska fru. Med det är han de facto en ovanligt vanlig invandrare i Finland.

Integrerad. **JANA KEMERI** kom till Finland från Makedonien som åttaåring. Hon blev satt i svensk skola i Vasa, vilket hon i dag är glad för.

bakgrund. Det kan inte vara så att det bara är de finskspråkiga som får komma i kontakt med andra kulturer.

Ann-Jolin Grüne, projektledare på Luckan, säger att det ändå inte är något självändamål att det går lika många barn med utländsk bakgrund i finska och svenska skolor. Sist och slutligen är det alltid föräldrarna som väljer i vilken skola barnen ska gå.

– Däremot ska vi ha tydlig information till människor när de kommer hit om vad det innebär att välja en svenskspråkig skola och vilka möjligheter det ger.

Tyvärr visar erfarenheter att det också finns problem med in-

tegration på svenska. Jana Kemer i vittnar till exempel om att man som invandrare ofta möts av negativa attityder om man försöker prata svenska vid en myndighet.

– Jag tror att det handlar om osäkerhet. Tjänstemännen är osäkra på hur de ska handskas med de här situationerna. Kan vi kräva att invandrare ska kunna finska när vi inte gör det av finlandssvenskar? säger Ann-Jolin Grüne.

Artikeln baserar sig på paneldiskussionen *Integration på svenska - en möjlighet eller en omöjlighet?* som ordnades på Luckan den 3 november av Folktinget, Helsinki Times och Luckan-Bridge.

Elvi Holmström upplevde sin barndom på en liten holme långt ute till havs i Esbo skärgård

En jul för länge sen

AV ELVI HOLMSTRÖM

MITT MINNE VAR vintrarna under krigen i början av 40-talet stränga och snörika. Isarna låg redan vid jul tiden, så också den julen jag nu berättar om.

Tidigt på julaftonsmorgon skidade vår pappa till Helsingfors för att handla och uträtta ärenden. Vår stolpkälke drog han efter sig i ett rep som han höll över axeln. Vägen var lång, 28 kilometer fram och tillbaka, men foret var gott och han beräknade att vara hemma igen i god tid före kvällen.

NÄR DET LJUSNADE SKIDADE vi barn över till den större holmen för att leta efter en riktigt vacker julgran. Vi satte den på en fot gjord av två korslagda bräder med ett hål i mitten. Sen klädde vi den med glasbollar, glitter, flaggor och några halvbrända ljus. Mamma pysslade med lutfisken som hon hade satt i lut på Annadagen, den 9:de december. Hon lutade den med björkaska eller lutsten. Efter en tid skulle den vattnas ur och vattnet skulle bytas varje dag.

På eftermiddagen började det snöa så smått. Så småningom tätade snöfallet och sen kom stormen och pappa hade inte hunnit hem. Tänk om han var ute på isarna i den våldsamma snö-

stormen. Mamma lugnade oss med att säga att han nog stannat kvar i stan hos våra släktingar, men hon såg själv rädd ut. Han kanske redan var ute på isen när stormen kom. Vi fick fira julafton utan pappa.

VI ÅT LUTFISKEN OCH mamma delade ut några små julklappar. Så skulle ljusen tändas. Vi satt stilla på varsin stol i kammaren och såg på det ovanliga skenet. Då kom den stora julstämningen och vi kände att ”Nu Är Det Jul”. Men tanken på pappa satt där och oroade och stormen bara tilltog. Om en stund släckte mamma ljusen och sa att vi måste spara på dem till nästa jul för knappast finns det stearinljus att köpa då heller. Men den lilla stunden och de små ljusstumparna hade gett oss julstämning.

NÄR VI VAKNADE PÅ juldagsmorgonen hade stormen bedarrat och en blek sol lyste på meterhöga drivor. Vi gick och tittade mot udden där pappa skulle komma fram fast mamma förklarade att det skulle ta många timmar än. Han måste skida runt de högsta drivorna och kälken skulle stjälpas många gånger.

Fram på dagen kom pappa äntligen hem. Kälken var tungt

lastad och lasset väl ombundet med rep.

Mest spännande var en kartong med julklappar till oss barn från ”doktors” som ägde holmen vi bodde på.

PAPPA BERÄTTADE OM SIN julafton hos släktingarna och hur de velat överraska honom med äkta kaffe. Men deras förväntansfulla miner hade slocknat när han hade sagt att de hade dålig ”surra”, kaffesurrogat. Den näve kaffebönor de sparat till ett festligt tillfälle var så gammal att all smak och doft för länge sedan försvunnit.

NU BLEV DET JULAFTON igen när vi öppnade kartongen. Där fanns spel, sagoböcker, glansbilder och det bästa av allt: ett Monopolspel. Hela den långa vintern satt vi på kvällarna vid köksbordet och spelade Monopol med oljelampan mitt på spelplanen. Ofta hörde man en triumferande röst som läste för sin medspelare: ”Gå i fängelse! Gå direkt i fängelse utan att passera Gå”.

Förleden "Finn" – äldre än vad vi tror?

Christer FG Smeds lägger i denna artikel fram ett spekulativt och underhållande etymologiskt ursprung till förleden "Finn".

EN FORSKNING BÖRJAR ALLTID med en fråga. Undertecknad, som är bottning från hedenhös, ställde frågan: Finne – vad är "Finn" egentligen? I slutet av 1900-talet fanns och finns ännu Finne-hemman. De är minnen från forna dar.

Vi får gå till bronsåldern och rent av till slutet av stenåldern för att spana in roten i bottniska finnehemman. Vid besök vid "gammelgården" – ursprungsplatsen – kan vi se att den i dag finns i anslutning till ett vattendrag, en forntida farled. Ganska snabbt infann sig oväntade detaljer för den intet anande forskaren. Ett mönster skymtade – Finngården låg på en kulle eller backe med en terrass. Terrassen har fått många olika användningar i olika tidsepoker – ursprungligen användning som skeppskaj. Även om Finngården blivit en bondgård i våra dagar, har den i forna dagar fungerat som närbutik i trakten, kan vi förstå. Dessa gårdar, som vi idag kan uppsöka, har ett mellanavstånd på någon mil, ibland kortare – några kilometer. Varje gård hade sitt revir, ser det ut som.

I vår tid kan vi uppmärksamma forntidsminnen i anslutning till olika hemmans släktnamn. Ett ståtligt gravkummel var revirhävande och när slakten lev-

de vidare och storskiften pågick i byar var det naturligt att varje släkt fick som mantal det ursprungliga revirområdet.

Arkeologer är mycket försiktiga med uppmärksamhet på fenomenet Finn. Men undantag förekommer. Borgåbladet berättar en månad efter midsommar år 2003 om en fenicisk oljelampa, som hittades på ett grund utanför Emsalö. Den är uppskattningsvis 3000 år, säger en expert i bladet. Undertecknad ser ett samband med fyndet vid Finska viken och Finne-färder till Fenicien vid östra Medelhavet.

Borgå har namnskick från bronsålder i landskapet, till exempel Renum. Också i Bottnien i Esse ådal finns namn som använts ända sedan bronsåldern, som till exempel Wärnum, Umforsbacka och Humla. Fynd från samma tidsepok vittnar om detta. John Finnäs skriver i "Förhistoriska fornlämningar i Esse" (2000) om Finnholm (Museiverket nr 7), att uppgifter om stenålders boplatser förekommit, men höjden över havet räcker ej. Här vid Finnholm hittades en stenmejsel. Han konstaterar att stenvärktyg användes fortsättningsvis även på bronsåldern.

VID FINNASJÖN I SÖDRA delen av Norden, till exempel i

Bohuslän, har mänsklig aktivitet spårats till 12 000 f.Kr. Finjakärr invid har anor från 11 000–10 500 f.Kr, läser vi i Arkeologi i Norden, 1999.

I äldsta tid uppmärksammades Thule – det nordligaste Norden. Thule, där dagen är ett dygn lång. Medelhavets handelsman Pythea gjorde en sex dagar lång resa längs Atlanten på 300-talet före vår tideräkningens början. Han beskriver Norden/Thule [Skandinavien] som en ö – den nordligaste av brittiska öarna. (Vid tiden för Baltiska issjön efter istiden var Norden en ö med farled från Atlanten till Ishavet söder om Norden.)

I Jotunheim (Jättarnas hem) i det sydnorska högfjällsområdet, uppträder en stor mängd boplatser från omkring 6500 f Kr och till de äldsta hör Finseøya i Finsevatn strax under Hardangerjökeln, enligt Arkeologi i Norden, 1999. (Ordet Finn har varierande skrivsätt.)

Hällristningar vid Nämforsen i Ångermanland visar på samband med söderns bronsålders handelskultur, med avbildade skepp, fotsulor och hjulkors. De har daterats till tiden 1700-1000 f Kr. Synbarligen har öarna i forsen varit samlingsplats. Kanske en forntida marknadsplats med Finnköping eller/och för sociala ce-

Bronsåldersskeppet är en hällristning (1/3 meter) i Tanum i Bohuslän på västkusten i södra Skandinavien. Bilderna ristade på hällarna visar tydligt släktskap med medelhavskulturen cirka 1000 f Kr. Foto Christer FG Smeds.

remonier, som större giftermål stammar emellan.

De äldsta fornminnena i Österbotten är från bondestenåldern – de så kallade "Jättekyrkorna". I Oravais i Österbotten finns en samlingsplats på Kyrhemman i Kimo by, med god forntida skeppskaj inom synhåll. Det är förmodligen fråga om de första samhällsbildande samlingsplatserna, som då markerades med en gräns i en "Naturesal" med låga murar, som utslöt de obehöriga. God hörbarhet, god akustik, är utmärkande för dessa Fornsalor, enligt undertecknad. Samarbete har sedan mänsklighetens tillkomst varit en honnörsdygd som fick sin blomning i forntiden. Vi bör ära det vi är komna av, är visdomsord redan i Bibeln i fjärde budet.

För att få förståelse och för att bli esoterisk med bottniska fenomenet Finne bör vi noggrant iakta den unika landhöjningen, som gett trakten Kvarken upphö-

jelse till världsarv, hävdar undertecknad.

NAMNET FINN I OLIKA varianter är ofta ett personnamn Finn, Finnbjörg, Finnbjörn, Fingal och Finngård är omtyckta dopnamn på barn i norröna Norden. Namnet skulle ge magisk kraft och förmåga att finna "skjulte ting", läser vi i Gyldendals Navnelexikon.

Ordet Finn är ursprungligen grekiska. Grekerna kallade kanaeiska folket som bodde norr om berget Karmel vid Medelhavet för fenicier. Folket var befryndade med Abrahams ätt. De livnärde sig med sjöfart och blev tidens mesta och bästa sjöfarande handelsmän, då de inte hade möjlighet till jordbruk och boskapsskötsel.

Hesekiel vittnar i Gamla Testamentet om deras storslagna handelsseglater, men då de blev "handelsjättar" och gjorde ockhandel blev det deras olycka

enligt Hesekiel, som levde 500 f Kr.

För tvåtusen år sedan fick Åboland namnet Fennia. Det var latin och har samma rot som grekiska epitetet fenicier. Hällristningar i Norden vittnar om sjöfart redan på bronsåldern. Bilderna avbildade på hällar i Fossum i Tanum i Bohuslän visar tydligt släktskap med medelhavskultur.

Sägner berättar om Finnjättar som understödde största byggnadsverken på den tiden. I forntidsmytologin bekämpas jättar av gudar och konungar. Konungen stod för befolkningens väl och tog upp kampen mot handelskråket som blev mäktigt både till havs och till lands. Isländska annaler nämner att Finnkungen Martin överlät Finnmark vid norröna Norden till nationskonungen Håkon V i Norge år 1313, läser vi i samernas historiska forskning 2004. Finnkungens slott och residens torde ha funnits i dagens

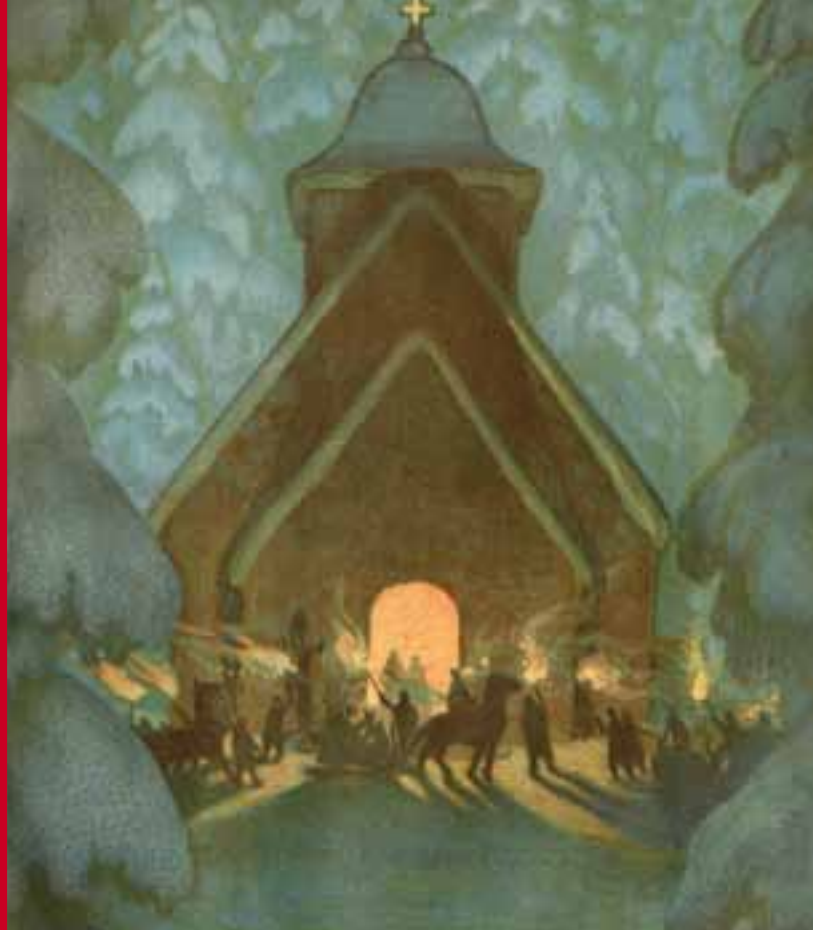
Kungshavn i Berlevåg.

Förutom Finnköpmän förekom även bondeseglation på utrikesfart. Bottenvikens och Bottnhavets kuststäder har stolta traditioner med sjöfart. Kaptenerna var kunniga och skickliga. De fann redan för tusentals år sedan farlederna i arkipelager som var villsamma och svåra – förutom att sjörövare lurade dag och natt överallt där trafik pågick. Gotland har i Östersjön utgjort en knutpunkt för handel i alla väderstreck. Hela Östersjöområdet med vikar har präglats mycket av Gotlands handelskultur.

Ordet skridfinnar minner förvisso om dessa sega personer som på skidor fann väg över okända vidder, djupa skogar och genom ödemark. Ett danskt talesätt säger att handelsman och tiggare aldrig går vilse. De finner vägen fram.

FRÅGAN VAD ÄR FINN får ett svar. Finn som fenomen är uråldrigt – rent av från stenåldern, före ordet Finn togs i användning i dagens bemärkelse. Ordet finnköp/ockerhandel är inte funktionellt numera enligt lag och rätt. Finn får i vår tid kristen etik. Den färgar Finnköp så att både kunden och försäljaren får eufori vid marknadsplatsen. Med en blick (forskarblick) in i verkligheten och med en uppmärksamhet på kartan ser vi att Finnplatser/lokaler finns i hela Norden och redan före historiska tidens början.

I nationen Finland går medborgarna under benämning finnar, men Finn har inte med etniska språk att göra. Vid vår tideräknings början visste historieskrivare vid Medelhavet om landet Fennia (Finland). Finn efter medeltiden har blivit benämning på Finlands folk. Finland har fått namnet från forntidens Finn-handelsmän.

Julafton på kyrkogården

Vi måste gå en väg genom mörkret
för att nå ljusen som lyser
över de många gravarna.

Där är de höga träden,
levande, döda, och alla skuggor
som tyst går förbi.

Tid faller bort som flingor,
barnröster glimmar och deras förväntan
är vinterns blom,

frön som slår ut som stjärnor
i tystnadens stora rike
där vi står böjda.

Stanna ett ögonblick,
hör en röst, så djup att den bär
över mörkret.

BO CARPELAN

Norr och söder

SOLVEIG VON SCHOULTZ

DET ÄR SYND OM julen. År efter år är tvingas den att börja för tidigt medan folk rusar från butik till butik längs slaskiga gator. Och de gamla julsängerna som förut ringde in själva helgen hänger nu som tomma bjällror över köpenskapen, en leda för öronen. Det är inte roligt att se på hur julen förvandlas. Om man skulle ta semester från sina julminnen och bege sig i väg till någonting alldeles annat?

Vi har försökt, Erik Bergman och jag. Vi har nästan varit så långt borta som möjligt. Jag ser en underbar palmstrand på Sri Lanka där vi bodde i en liten bungalow. Jag ser spåren efter havssköldpaddan som nattetid grävt ner sina ägg i sanden, och jag ser de randiga jordekorerna som nyfiket kilade kring oss där vi satt och åt vår mangofrukt. Det är glödhett, tid för siesta, jag ser hur vi låg och blundade under våra moskitonät. Vi hade fullt med bilder under ögonlock-

en, vi hade sett offerblommorna bäras fram i buddhisttemplet och vi hade sett en varan vaggas över vägen. Vi var långt borta. Trodde vi. Och vi hade nästan glömt att det var juldag.

Då, just då, började radion spela Stilla natt, heliga natt.

Det var en egendomlig upplevelse. På ett ögonblick klövs jag i två personer och siestans sömniga frid knäcktes av som en palmgren. Var jag här eller var jag på de slaskiga gatorna i norr? Det var förvirrande, jag befann mig på vartdera stället och Stilla natt, heliga natt passade definitivt inte i solgasset på Sri Lanka. Dessutom hade sängen hämtat kraft ur avståndet och återfått sitt innehåll, det fanns tusen julljus i den. Och den lät förebrående: julen ska man fira hemma.

Men: hemma och hemma?

Bara man håller sig till julens klimat kan man tänja begreppet långt. Numera firar vi juldagarna uppe i Lappland och det har va-

rit det allra bästa sättet. Naturen här är så enorm att inte ens turisterna lyckas störa den, tystnaden över fjället vi ser från vårt fönster är lika tiggande dag som natt. Visst kör ett ljudband ändlöst på under måltiderna men julsängerna är i alla fall hemma här och tjänar inte uppenbart köpenskapen. Det har hänt att den riktiga vintern funnits bara i norr och att bussen kilat genom en bilderbok med gnistrande drivor, frostiga stammar och en vidunderlig himmel, en kullstälpt djupblå spilkum, ljusnande mot kanten. "Kaamos" är ingen dysterhet, bara en lätt skymning, och klara dagar har snön en svag skiftning i rosa som en påminnelse om att solen finns någonstans. Natten är lugn och väldig här. Nattemörkret rymmer hela världen.

De gånger vi har varit förhindrade har vi längtat till julen i Lappland. Och snart är vi på väg dit igen.

Nyttig bok om våra skatter

Ett val för framtiden

Tankesmedjan Lokus har lämpligt inför riksdagsvalet nästa vår publicerat en bok som belyser vår beskattning ur olika samhällsvinklar. Boken kan beställas gratis från SFV:s kansli. Den kan även laddas ner elektroniskt.

Bokens redaktör Nils Torvalds säger att skattepamfletten är brännaktuell.

– När Lokus våren 2010 beslöt ge ut skattepamfletten var utgångspunkten att skattepolitiken blir en central fråga i valkampanjen inför riksdagsvalet i april 2011 och under regeringsförhandlingarna. Vad vi inte insåg var att alla utvecklade europeiska marknadsekonomier står inför utmaningar, som är nästan identiska eller någorlunda likartade. Den här sidan av skattepolitiken blev förskräckande klar i samband med att Greklands, Spaniens, Portugals och Irlands skuldproblem på våren utvecklades till en allvarlig kris, som försette hela EU:s valuta- och finanssystem i gungning, berättar bokens redaktör Nils Torvalds.

Inga stora sanningar...

Målsättningen är enligt Torvalds inte att skriva en definitiv och slutgiltig bok om Finlands beskattning.

– Det finns på det här området mycket få stora och eviga sanningar. Därför valde vi en lite mera subjektiv linje: hur ser samhällets olika grupper på

Bokens redaktör **NILS TORVALDS** presenterade Ett val för framtiden under en presskonferens i november.

sin beskattning? Men vi har inte hängett oss åt enbart subjektiva önskemål, vi har gett olika samhälleliga grupperingar ett forum för att presentera sin beskattning, och vi har också allmänna, beskrivande avsnitt.

För de två första kapitlen står professor **Edward Andersson**, som skrivit både en allmän översikt och en kommentar till den s.k. Hetemäki-arbetsgruppens första delbetänkande.

I anslutning till Anderssons båda inledande artiklar har **Eli-na Pylkkänen**, i det civila tjänsteman på Finansministeriet och en av utredarna bakom Hetemäkis arbetsgrupp, skrivit en kritisk och intressant jämförelse över hur man fattar skattepolitiska beslut i Finland och Sverige.

Det fjärde kapitel handlar om

kommunalskatten och har skrivits av **Mikael Enberg**, ekonomisk expert på Kommunförbundet.

Följande avsnitt i pamfletten handlar om tre olika samhällsgrupper. Kapitlet om löntagarna är skrivet av **Jaakko Kiander**, som då han skrev var chef för Löntagarnas forskningsinstitut. **Benita Öling** på revisionsföretaget Ernst & Young har skrivit om företagsbeskattningen, medan **Helena Ålgars** på Svenska lantbruksproducenternas centralförbund utredning utrett jord- och skogsbruksbeskattningen.

Energiprofessor **Peter Lund** vid Aalto universitetet ger en synnerligen kritisk betraktelse över våra energi- och miljöskatter, medan avsnittet om beskattningen av allmännyttiga

Lokus skattepamflett kan beställas gratis. E-posta SFV:s kansli sfv@sfv.fi, eller ring 09-6844 570. Man kan också ladda ner boken elektroniskt på SFV:s webbplats.

samfund skrivits av **Sebastian Gripenberg** på Svenska studiecentralen.

Pamfletten avslutas med Nils Torvalds text som handlar om den växande grupp människor som vare sig deltar i den skattepolitiska diskussionen eller i den politiska processen.

– Eftersom de inte deltar hotas de också av att glömmas bort när de politiska partierna nästa vår bänkas kring valdebatter och regeringsförhandlingar. Också den gruppen och dess problem borde ha en plats i den skattepolitiska diskussion vi alla hoppas att man skall bedriva i Finland inför riksdagsvalet.

Skatterna som en del av den ekonomiska utvecklingen

Torvalds gör i det avslutande kapitlet en analys av vad som kan uppfattas som en rättvis beskattning i ljuset av hela 1900-talets ekonomiska utveckling:

– Erik Lindahl skrev 1919 en avhandling under rubriken *Die Gerechtigkeit der Besteuerung* (Beskattningens rättvisa). Han utgick från två typer av skattebetalare, A med relativt goda inkomster och B relativt fattig. Lindahl antog att A och B på grund av olika intressen och olika behov inte var kapabla att komma överens om hur beskattningen skulle utfalla. Han ritar följaktligen upp två – fullständigt teoretiska – preferenskurvor och konstaterar att A:s och B:s intressekurvor skär varandra i punkten P. Så enkelt är det i teorin. Så svårt är det i praktiken.

Torvalds säger att alltifrån den

stora krisen på 1930-talet och John Maynard Keynes slutsatser oroade sig både politiker och ekonomister huvudsakligen över besvärliga arbetslöshetssiffror. Första världskriget, ryska revolutionen, 30-talets stora depression och Hitlers maktövertagande hade skapat bilden av mänsklighetens utmaningar, och arbetslösheten intog en framträdande plats.

– Men redan från det amerikanska presidentskiftet 1953 framåt kan man se de första antydningarna om en ny form av globalisering. En av utgångspunkterna för Marshall-hjälpen hade varit det s.k. dollargapet, dvs. frånvaron av en effektiv europeisk efterfrågan på den amerikanska industrins produkter. I och med Dwight D. Eisenhowers förskjuts så småningom behovet av en marknad från Europa till Asien. Samtidigt halkar Sovjetunionen efter i den teknologiska

utvecklingen.

Torvalds ser en parallell utveckling för Sovjetunionen och för Keynes teorier.

– Fokuspunkten i det kalla kriget glider över från arbetslöshet till ekonomisk tillväxt. Dualismen mellan keynesianism och neoliberalism återspeglar sedan två ständigt återkommande strävanden: antingen vill vi ha samhällelig stabilitet eller snabb ekonomisk tillväxt, och endast undantagsvis förefaller de här båda målsättningarna vara lätta att kombinera. I den dagliga politiska debatten återkommer ofta ett kompromissförsök: hävdandet att välfärdssamhällets stabilitet enbart kan åstadkommas av en tillräckligt snabb tillväxt. Arbetslöshetsutvecklingen både i Europa och i Förenta staterna antyder att kompromissen kanske ändå mera handlar om en förhoppning än om ett faktum.

De tusen berättelsernas bokmessa

BENITA AHLNÄS

BENITA AHLNÄS

VIVI-ANN REHNSTRÖM med ålderns rätt.

BENITA AHLNÄS

– En bok bör ge ett löfte om en fortsättning, sade **IRMELIN SANDMAN LILIUS** åt **CITA REUTER** och lyssnarskarorna vid Edith Södergran-scenen.

UNDER RÖDGULA BANDEROLLER MÖTS författare och besökare i en aldrig sinande ström. Här finns de finlandssvenska inslagen. De är allt från böcker och skrifter av förhoppningsfulla debutanter utgivna på egna förlag till de stora giganterna, de etablerade finlandssvenska förlagen Schildts och Söderströms närmast *Edith Södergran-scenen* där författarsamtalen äger rum. Fontana Media synliggörs intill *Tottiscenen*, uppkallad efter Edith Södergrans katt.

Bokens snara död är förvisso

en myt. Boken har överlevt alla dysterprofetior. Huruvida läsplattan kommer att utkonkurrera boken återstår att se? Konsul **Ragnar Backström** fick sig den nyaste innovationen demonstrerad av **Petra Bredenberg**. Han lät sig i likhet med Svenskbygdens utsända inte övertygas. – En bok är alltid en bok, menade Ragnar Backström, hänvisande till boken om Langinkoski som han har gett ut på finska i år. Det rikt illustrerade verket har ett sammandrag på svenska, ryska och engelska.

MINGLET PÅ DEN RÖDA mat-tan under de rödgula banderollerna är påfallande. Här kan man tala om möten mellan generationer då en grupp nytra skolelever från den 100-års jubilerande Cygnaeus lågstadieskolan plötsligt dyker upp i jakt på svaren på uppgifter sammanställda av nitiska pedagoger. I samma ögonblick träffar vi på **Vivi-Ann Rehnström**, läromedelsinformatör på Schildts, som håller upp *Med ålderns rätt*. Det är en antologi med **Birgitta Boucht** och **Mikael Bäck** som redak-

Helsingfors bokmessa 28–31.10.2010

Över 300 medverkande förlag. Över 1000 författare, politiker, forskare och experter. 79 000 mässbesökare.

BENITA AHLNÄS

Två mat- och vinförståsigpåare. **ANDERS LEVÉN** och **GEORG H BORGSTRÖM**.

törer. Boken, där även Vivi-Ann delar med sig av sina erfarenheter som närstående vårdare åt sin far är nu ute i sin andra upplaga.

TRÖTT I FÖTTERNA BLIR man av att vandra omkring på bokmässan. Det är skönt att få vila både de fötterna och benen som känns likt blyklumpar med att sätta sig vid Edith Södergran- och Tottiscenen för att lyssna på författarsamtal. Här möter för-

fattarna läsarna eller är det tvärtom. Magiskt med Irmelin Sandman Lilius blev det när hon intervjuad av Cita Reuter berättade om hur Rasse följde med sin mormor på en tidsresa till Haukкала gård.

Mat och drycker

Sik, blåbär, apolloffjäril är titeln på **Charlotta Bouchts** anorlunda kokbok formgiven av **Anders Carpelan**. Charlotta

svarade beredvilligt på **Wivan Fagerudds** frågor och avslöjar ett barndomsminne om kall ärtsoppa serverad direkt ur burken. Hon berättar också om läckerheter som rökta abborrar och får i kål. Havregrynsgröt är en god början på dagen, råder Charlotta med glimten i ögat. Allt detta resulterade i att hungern och törsten gjorde sig påmind. Då var det bara att fortsätta till den angränsande mat- och vinmässan.

Där bjöd kocken och matkreatören **Anders Levén** på läckerheter sekunderad av läkaren och vinkännaren **Georg H Borgström**.

Tidskrifter i mängd och massa
Thomas Rosenberg har efterträtt **Anders G. Lindqvist** som koordinator för de finlandssvenska tidskrifterna som finns samlade på en egen avdelning. Aldrig hade man trott att det finns så rikligt med tidskrifter av de mest olika slag och att man kunde plocka med sig provnummer helt gratis. *Brages Pressarkiv* som i år fyller 100 år var också representerad. **Viveka Högnäs-Mellner** informerade beredvilligt om jubilarerna.

Fångade i flykten blir **Merete Mazzarella** och **Pia Ingström** när en trött och välmatad mässbesökare och dito bokvän med värkande ben och dignande ryggsäck finner det för gott att styra kosan hemåt.

Ingen bokmessa utan **MERETE MAZZARELLA**, till vänster och **PIA INGSTRÖM**.

– Maten blir godare om man äter den i gott sällskap, anförtrorde **CHARLOTTA BOUCHT**. Till höger intervjuaren **WIVAN FAGERUDD**.

– Läsplatta, inget för mig; säger **RAGNAR BACKSTRÖM** åt **PETRA BREDBERGBERG**. Backström har skrivit om Langinkoski. Under många år har han varit ordförande för Langinkoskiseura. Till hans särintressen hör släkten Romanov.

Lågstadieelever från 100-års jubilerande **CYGNAEUS LÅGSTADIESKOLA** i Helsingfors.

Bokaktuella ärkebiskop emeritus **JOHN VIKSTRÖM** var en emottedd gäst som drog mycket publik.

Förlagen i SFV-familjen, **SCHILDTS** och **ATENA**, hade stora och välbesökta utställningsområden.

Lärum är förlaget för lättlästa böcker

Lärum i Vasa är ett finlandssvenskt förlag som helt specialiserar sig på lättlästa böcker. Lättläst utnyttjas i allt större grad av helt nya kundgrupper, till exempel invandrare som vill integreras på svenska, eller äldre som inte orkar läsa som förr.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

TRADITIONELLT HAR LÄTTLÄSTA BÖCKER och läromedel riktat sig till personer med läs- och skrivsvårigheter eller utvecklingsstörning. Men på senare tid har allt fler invandrare valt lättläst för att träna upp sin svenska, och även äldre personer är en växande grupp. Det berättar förlagets vd **Camilla Sundqvist**, och pedagogiska handledaren **Ulla Stina Åman**.

– Lättläst riktar sig med andra ord till alla som har det besvärligt med att ta till sig långa och krångliga texter. Men det betyder inte att LL-språket är fattigt eller färglöst. Lättläst kan behandla svåra och invecklade ämnen, men det ställer större krav på författaren, säger Ulla Stina Åman. Inte alla skribenter är kapabla att skriva lättläst.

Åman relaterar en kurs hon gått i lättläst. Hon märkte fort hur svårt det kan vara att i enkla ord och meningar destillera fram det man vill få sagt. Ordens betydelse och innebörd får en annan vikt då man inte kan ösa på med långa och invecklade meningar.

– Att skriva lättläst kräver, förutom att man är bra med ord,

att man har stor allmänbildning. Det krävs för att man kortfattat kunna beskriva hur olika saker är relaterade.

Mest från Sverige

Lärums böcker, både skönlitterära och faktaböcker, kommer av naturliga skäl till största delen från Sverige. Den egna utgivningen är vanligtvis en bok per år.

– De små resurserna ger sig till känna speciellt på läromedelsidan, berättar Camilla Sundqvist. De svenska samhällsförhållandena och samhällsföreteelserna är trots allt ganska olika från våra, så det är inte oproblematiskt att importera en svensk bok. Att ”översätta” till exempel en samhällskunskapsbok till finländska förhållanden är i själva verket ett rätt stort arbete.

Även finlandssvenskarnas geografiska spridning är ett problem. Ulla Stina Åman skulle gärna se en pedagogisk handledartjänst även i Helsingfors. Eftersom Lärum ägs av FDUV (Förbundet de utvecklingsstördas väl) är nämligen en viktig del av servicen att skraddarsy individuella lösningar

där lättläst är en del av en större helhet av olika hjälpmedel.

– Själv ambulerar jag så ofta det är möjligt på finlandssvenska orter och berättar om vårt material, men tiden vill inte riktigt räcka till, säger Åman. Stödmaterial kan visserligen enkelt beställas av oss, men ofta kan det var bra att också få instruktion och handledning så att materialet kan utnyttjas fullt ut.

I dagsläget kan intresserade bekanta sig med utbudet på materialutställningarna vid Handelsplanaden 20 i Vasa, och i Vegahuset på Nordenskiöldsgatan 18 i Helsingfors (mitt emot Isstadion). Även via webbutiken på shop.larum.fi kan man bekanta sig med utbudet och beställa direkt (där finns även annat material än lättlästa böcker). Lärums kataloger postas även till alla skolor och daghem.

Minoritet i minoriteten

Lärum startade 1995 som ett projekt sponsorerat av Penningautomatföreningen och har sedan 1997 verkat permanent. Efterfrågan på en central finlandssvensk plats för pedagogiska

Lärums vd **CAMILLA SUNDQVIST** och pedagogiska handledaren **ULLA STINA ÅMAN** visar upp en del av de lättlästa sortimentet.

hjälpmedel kom i tiderna från lärarna.

– Ställningen som en minoritet inom minoriteten gör att Lärum förstås inte är affärsverksamhet i strikt mening, utan mer liknar ideellt arbete. Vi är helt beroende av de understöd vi får. Vikten av vad vi gör är ur samhällsynvinkeln ändå enorm, säger Sundqvist. Varje liten tilläggskostnad som våra hjälpmedel utgör i början, ger stora inbesparingar för samhället i slutändan, eftersom även personer med begränsningar får chans att bli fullödiga samhällsmedlemmar.

Lättläst betyder inte fattigt!

Idén med lättläst är att göra det så lätt som möjligt för läsaren. Krångliga ord och långa meningar lämnas bort, eventuella svårare ord förklaras. Även grafiskt är textens utseende luftigare och lättare. Böckerna innehåller ofta illustrationer, men kan också vara rätt nära ”riktiga” böcker till utformningen.

Vissa författare skriver böcker i lättläst direkt, bl.a. Birgitta Boucht, men vanliga böcker kan också anpassas till lättläst. Då kan de som läser lättläst ta del av omtyckta storsäljare som t.ex. Henning Mankell. Birgitta Boucht har skrivit lättläst skönlitteratur så här:

”LL-formen är en speciell skönlitterär genre. Texten är uppdelad på korta rader utan att vara dikt. Den använder inga svåra ord utan att förklara dem. Den är konkret. Den är kronologisk. Den är renspolad som en sten vid en strand. Den har sköljts av många vågor innan den gått i tryck. Det betyder att den som skrivit texten har bearbetat, förkortat, slipat, putsat, rensat bort allt onödigt, allt slarvigt och allt obegripligt. Men kvar finns äventyret, språkskimret, det utsagda, det som skyms fram mellan raderna. Kvar finns sorgen och glädjen, kärleken, vänskapen, allt det som ”vanliga” skönlitterära böcker handlar om.”

Man kan enkelt bekanta sig med lättläst genom att surfa över till www.papunet.net/ll. Sidorna produceras av FDUV-anknytna LL-center, som även ger ut LL-bladet.

www.larum.fi
shop.larum.fi
www.fduv.fi
www.papunet.net/ll

När lärare Froste i Soklot skrev brev till Zacharias Topelius

TEXT & FOTO:
RAGNAR BACKSTRÖM

EN DAG I MARS 1888 tog den 23-årige läraren Matts William Froste i Nykarleby mod till sig och skrev följande högaktningssfulla brev till Zacharias Topelius:

Soklot den 28 mars 1888

H. Hr Statsrådet Z. Topelius

Emedan jag hyser ett varmt intresse för folkbildningen är jag sinnad uppföra egen folkskola i Kyrkoby af Nykarleby landsförsamling. Men emedan min kassa är för liten, för ett slikt företag, måste jag vända mig, med ödmjuk anhällan om hjälp, till personer, hvilka med deltagande kärlek omfatta folkskolan och folkbildning. Flera bönder, i ofvannämnde by, hafva lofvat bidraga till min aföning så mycket, att statsunderstöd må kunna beviljas. Platsen för skolan är varit anvisad å lämpligt ställe. - - -

Att skolan redligt skall arbeta sitt lilla verk, till mensklighetens gagn, hoppas jag med Gudi hjälp och med min goda vilja.

Och vågar jag ödmjukast hos H. Hr Statsrådet anhålla, om icke 2500 Fmk, som understöd må kunna mig beviljas från medel, hvilka blifvit i olika delar av vårt land samlade för att användas till något gagneligt ändamål.

Hvad är mera välsignelsebringande,

än gifva de unga bildning och menniskovärde. - -

Jag har länge tvekat göra denna förfrågan, men lustan att pröfva lyckan, dref mig slutligen dertill.

Hoppas jag det H. Hr Statsrådet med sitt ädla hjerta, ej må anse mig, som en djerf äfventyrade, utan som en, hvilken, med själ och hjerta, i sin mon, efter sina ringa krafter, försöker arbeta för allmogens höjande i bildning.

Jag har den äran, att högaktningssfullt teckna:

M. W. Froste.

Folkskollärare i Soklot by.

Det var onekligen modigt av den unge läraren, men hans motiveering var klar: han ansåg, att en ny skola behövdes i Nykarleby landsförsamling, han hade redan försäkrat sig om tomt för skolan och om bidrag till sin lärarlön av några bönder och hans vördsamma begäran om ekonomiskt understöd för projektet var en konkret summa, 2500 Fmk (i nutida mynt ca 12 000 euro).

Den sjuttioårige Topelius var vid denna tid bosatt på Björkudden, som han nio år tidigare hade inköpt efter att ha lämnat tjänsten som rektor för Helsingfors universitet. I början av maj

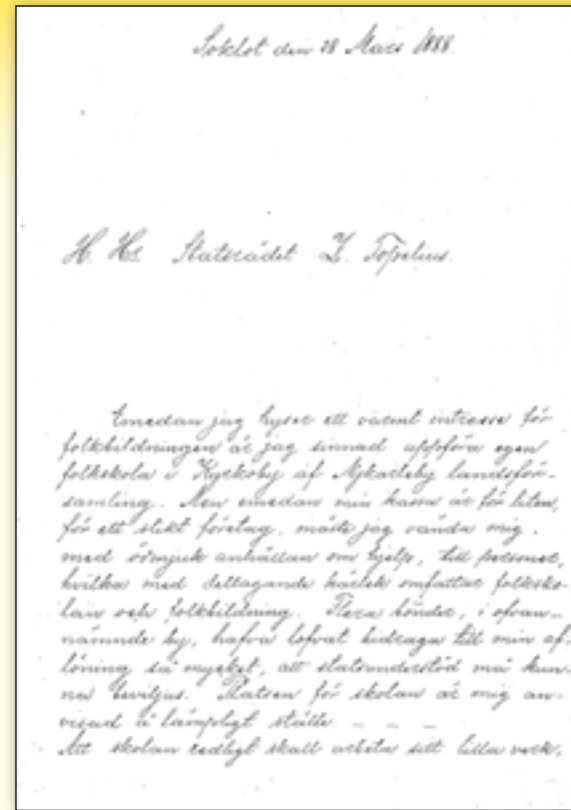
fick Froste svar på sitt brev:

Folkskolläraren M. W. Froste
Nykarleby, Soklot

Björkudden 3 Maj 1888
(Helsingfors)

Till svar på skrifvelsen af d. 28 Mars får jag meddela, att den 14 sistl. Januari till min disposition ställde medlen, utgörande 7.660 mark, blifvit, enligt gifvornes önskan, tillsvidare deponerade i Wasa Bank för att bilda ett stående kapital, hvars räntor om några år, när kapitalet uppgått till 10.000 mark, skola användas till något allmänt gagneligt ändamål. Sammolikt öfverlemnas detta kapital åt Folkupplysningssällskapet för att med räntorna ärligen och utdela böcker åt fattiga barn i folkskolorna

Herr Froste ser däraf, att jag väl tänker på folkskolan, som är mig mycket kär, men icke kan disponera någon del af det jemförelsevis ringa kapitalet till någon särskild skola, icke ens i min födelsebygd, åt hvilken jag ju har närmaste anledning att önska en välsignelserik barnavård. Jag kan icke annat än med varm välönskan följa förslaget att grunda en skola i Nykarleby kyrkoby, som nog behöfver en sådan. Huru nu en sådan kan fås till stånd, beror närmast på byamännens beredvillighet. Jag har

M.W. Frostes brev 28.3.1888

hört sägas, att kyrkobyboarne härintills varit mera emot, än för denna för dem så viktiga sak. De äro icke de enda oförståndige, men erfarenheten visar att motståndet småningom lemnar rum för en bättre insigt, helst om skolan ej gifver skäl till det vanliga förebrändet, att hon uppföstrar oförnöjsamma barn, utan håg för jordbruk och bondens tarfliga lif. Icke bör någon vänta, att herr Froste bygger skolan, dertill skola medel insamlas från både herrar och bönder, så går det ju vanligen till, och så hafva vi också fått en skola i detta fattiga Östersundom kapell, der jag bor.

Emellertid ser jag af detta förslag, och vet det äfven från annat håll, att herr Froste varmt nitälskar för skolans sak, hvilket gläder mig att höra. Kan jag på något sätt vara till tjänst för skolan i kyrkobyn, skall det för mig vara ett nöje att medverka.

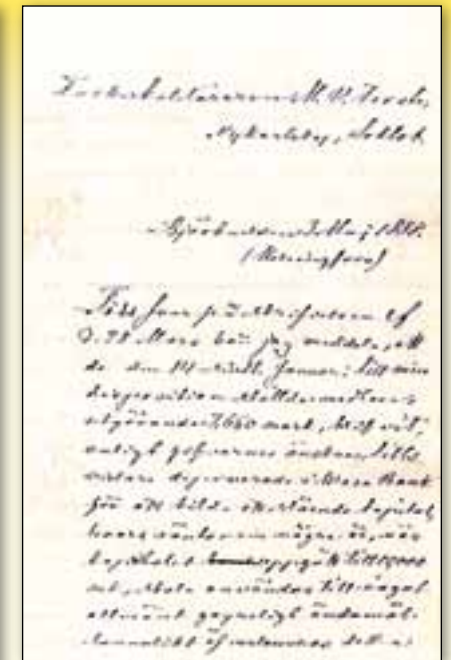
Här på Björkudden tjänar Maria Wikman från Soklot. Hon lär vara en kusin till Herr F. och sänder sin

helsing

Framför äfven en helsing från mig till skolbarnen i Soklot! Säg dem, att alla Finlands barn äro mina barn och att det är min glädje, när jag får höra, att barnen i Soklot folkskola vexa upp i Guds kärlek till raska, glada, skickliga och rättsskaffens österbottningar!

Med aktning och vänskap
Z. Topelius

Skaldens svar är informativt i flera avseenden. Den penninggåva, som han erhållit på sin 70-årsdag i januari samma år skulle ännu få växa till sig innan man började dela ut bidrag. Vidare var det meningen, att medlen skulle förvaltas, icke av skalden själv, utan av Folkupplysningssällskapet. Detta var en tvåspråkig organisation, **Kansanvalistusseura – Folkupplysningssällskapet**, grundat 1874 i Jyväskylä med

Topelius brev 3.5.1888

syfte att verka för folkbildningen genom att bl. a. ge ut förmånlig litteratur på finska och svenska. Då sällskapets verksamhet rätt snart blev finskdominerad, grundades 1882 **Svenska Folkskolans Vänner**, vars stadgar hade Folkupplysningssällskapets stadgar som förebild.

På sitt Björkudden i Sibbo förefaller Topelius varit välinformerad om situationen i Nykarleby. Han påpekar diskret, att man måste räkna med motstånd från en del av befolkningen mot den planerade skolan. Vissa kretsar ansåg, att en skola får barnen att se ned på bondelivet. Vidare säger sig skalden utöver brevet "äfven från andra håll" känna till Frostes intresse för skolan.

Slutet av brevet går i Österbottens tecken, med hälsningar från Frostes kusin Soklotbon Maria Wikman, som tjänade på Björ-

kudden, och sedan, som ett jublande slutackord, skaldens glädje över att ”barnen i Soklot folkskola vexa upp i Guds kärlek till raska, glada, skickliga och rätt-skaffens österbottningar!”

I sin Topelius-biografi berättar Paul Nyberg, att skalden för arbetena på Björkudden till en början var noga med att alla på gården skulle vara österbottningar. Hantverkare och andra arbetare beställdes ända från Österbotten. ”Blott så småningom kom Topelius underfund med, att också nylänningarna kunde ha sina goda sidor,” noterar Nyberg.

HURDAN VAR DÅ DENNE Matts William Froste, som vid unga år hade planer att grunda en ny skola. Han var född i Soklot den 21 oktober 1864. Som fullvuxen använde han för sina två förnamn endast initialerna M. W. Vid sexton års ålder började han vid Nykarleby seminarium och utexaminerades 1884 som färdig lärare. Efter en kort sejour vid folkskolan för flickor i Nykarleby övergick han till folkskolan i Soklot. Efter drygt trettio års tjänst avgick han med pension 1915.

Den nyblivne pensionären var endast drygt femtio år. Det var ju ingen ålder för en driftig österbottning. Under sin levnad var han aktiv på många håll i samhället. Hembygden låg honom varmt om hjärtat och föreningarna hade i honom en aktiv medlem. Han ägnade sina krafter åt musiken, redan 1896 var han dirigent för byns första manskör. Han ledde också ortens blandade kör och grundade en stråkorkester. På hans initiativ tillkom ett föreningshem, föreningen Transportens vänner och Soklot telefon bolag. I lokalpolitiken var

han engagerad som ordförande för kommunalnämnden, sekreterare i kommunalstämman och kommunalbokförare.

År 1934 firade Soklot folkskola, den äldsta i Nykarleby, halvsekeljubileum. Hedersgäst vid 50-årsfesten var M. W. Froste, som då hade varit pensionerad i nästan tjugo år. Festen inleddes med psalmsång och bön av pastor Thure Sandvik, f. d. elev i skolan. Det rika programmet hade många musikinslag: sång av Soklot sångkör, musik av sångläraren Selim Segerstam, musik av Soklot hornseptett, sång av en barnkör och solosång av fru V. Segerstam. M. W. Froste hyllades i ett tal av bankdirektör J. Ahlnäs, som avtäckte ett porträtt av hedersgästen. Vid festen meddelades, att en stipendiefond, ”Matts William Frostes minnesfond,” grundats med bidrag från forna elever.

”I ett gripande svarstal tack-

ade den gamla pedagogen och uppfostraren gamla elever för den uppmärksamhet, som ägnats honom. Hans tal gjorde ett djupt intryck på åhörarna och framkallade en förtätad stämning, varunder månet öga fuktades,” rapporterade Wasabladet 27.6.1934.

Under sin pensionärstid verkade M.W. Froste en tid i Jakobstad som inspektör för livförsäkringsbolaget Kaleva samt några år som kommunalsekreterare i Karis. Han avled i sitt hem i Nykarleby den 12 februari 1936. Hans hustru Hilda Maria, med vilken han hade en son och en dotter, överlevde honom med ett knappt år.

Av Matts William Frostes barnbarn gick ett i sin farfars fotspår som pedagog: sondottern Urda-Maria Froste, gift Backström (1924-2007), var i drygt trettio år rektor för Kotka Svenska Samskola.

”Gör skillnad – engagera dig!”

EUROPAÅRET FÖR FRIVILLIGARBETE 2011 närmar sig och mottot för året är Gör skillnad – engagera dig! Studieccentralen, vars samarbetspartners är föreningar och organisationer, fungerar som koordinator på finlandssvenskt håll. På Studieccentralens webbplats finns en temasida för året, där information och nyttiga länkar finns samlade; besök gärna sidan med jämna mellanrum.

Delegationen för medborgarsamhällspolitik (KANE) fungerar som finländsk koordinator och har lagt upp följande nationella mål för året:

- Stärka förutsättningarna för frivilligarbete, avlägsna hinder och öka uppskattningen av frivilligarbete (målgrupp: framförallt beslutsfattare/riksdagsvalet april 2011).
- Stärka frivilligarbetets dragningskraft; locka nya deltagare (målgrupp: medborgarna).
- Visa uppskattning för frivilligarbete; de frivilliga själva skall känna att de gör ett viktigt jobb (målgrupp: föreningar och frivilliga).
- Betona frivilligarbete som en form av livslångt lärande (arbetsplatser, utbildning).

Om du är intresserad av att få regelbunden nationell information om frivilligåret, kan du prenumerera på ett epostbrev genom att skicka ett mejl till sympa@list.alli.fi och skriv subscribe.vapaaehtoistoiminta2011@list.alli.fi Förnamn Efternamn i rubrikfältet. Lämna meddelandefältet tomt.

STUDIECENTRALEN ORDNAR FÖLJANDE KURSER och föreläsningar framöver:

Kurser:

ORDNING OCH REDA, SYSTEMATIK OCH STRUKTUR FÖR ORGANISATIONER – LEDNINGSSYSTEM I PRAKTIKEN startar 13.12 och avslutas i september 2011. Målet med kursen att med systematik och utprovade metoder skapa ordning och struktur i organisationens verksamhet och därmed öka trovärdigheten, effektiviteten och konkurrenskraften. Finlandssvenska organisationers verksamhetsledare, förtroendevalda och/eller övrig personal kan anmäla sig. Kursledare är Leif Mannfolk.

HÄLSA3 är samarbetsprojekt mellan Svenska studieccentralen och Folkhälsan med fokus på arbetshälsa inom tredje sektorn. Projektets namn Hälsa3 syftar dels på hälsans tre dimensioner (fysisk, psykisk och social), och dels på att projektet genomförs inom tredje sektorn. Målgruppen är organisationsanställda, även förtroendevalda i ledande ställning (1-2 per organisation), inom tredje sektorn i Nyland. Kursen startar i mars 2011.

Mera information om bägge kurser ger verksamhetsombuden Catharina von Schoultz, tfn 09-6129 0711, catharina.vonschoultz@studieccentralen.fi eller Anna-Karin Öhman, tfn 06-3204 150, anna-karin.ohman@studieccentralen.fi.

Pricka redan nu i vårens föreläsningar:

AKTIV I FÖRENINGSLIVET! är en kurs för dig som är aktiv inom ideell föreningsverksamhet. 26.1.2011 kl. 18.00 – 20.00 är temat föreningens ekonomi samt ansökningar om understöd och stipendier. 9.2.2011 kl. 18.00 – 20.00 är temat nya föreningslagen, arkivering och medlemsvärvning. Bägge tillfällen ordnas i SFV-salen i Helsingfors. Mera information och anmälan: Catharina von Schoultz.

Mia Törnblom (Sverige) föreläser under temat **MENTAL TRÄNING I TIDEN** 8.2 i SFV-salen, Helsingfors.

Micke Gunnarsson (Sverige) ger en inspirationsföreläsning om **EN VÄRLD OCH ETT LIV I FÖRÄNDRING, BARNATRO OCH DIGITALA MEDIER** 17.3 i SFV-salen, Helsingfors.

Anmälan och mera information till bägge föreläsningarna: Frida Westerback, frida.westerback@dua.fi, 040-7650 150.

*Med önskan om en stämmingsfull adventstid,
Christine Skogman
adm.sek./informatör*

Att söka tröst i tingen

Gustaf
WIDÉN

SOM UNG JOURNALIST GJORDE jag en intervju med Tito Colliander. Jag har senare begripit att det var en sällsynt ynnest; den djupt religiöse författaren ställde sällan upp i så ytliga sammanhang. Jag minns inte mycket av vad vi talade om. Förmodligen paralyserades jag formligen av min vördnad inför denne diktare, som alltid skrev om existensens kärnfrågor.

Men det som lever kvar är bilden av den asketism som präglade lägenheten vid Runebergsgatan i Helsingfors. Här fanns i princip bara en säng, ett bord, ett par hårda stolar och några tavlor med änglamotiv av hustrun Ina Colliander. Det kändes som att stiga in i en annan värld, ett rum där tingen kastats ut och själen flyttat in.

Det vore lögn att kalla lägenheten trivsamt. De kala ytorna spred en kyla som en så tingfixerad individ som jag kände in i märgen. Ändå fascinerades jag starkt av denna miljö som var i perfekt samklang med sin invånarens ord.

VI KAN FÖRSÖKA FLY undan tingen. Ändå är det bara inför döden som vi på allvar kan frigöra oss. Livet, åtminstone av jordiskt snitt, och det materiella betingar varandra. Utan konkreta saker och

begrepp förlorar vi helt orienteringen, något som inte minst jultidens överdåd av prylar vittnar om. Utmaningen är bara att inte låta tingen ta överhanden, att lära sig att behärska dem.

Eller varför inte grunda ett eget litet museum, där sådant som betydligt mycket i ens liv avspeglas?

SÅ GÖR HUVUDPERSONEN I Nobelpristagaren Orhan Pamuks märkliga roman "Oskuldens museum", som låter kärlek och passion utmytna i en hyllning till tingen. Huvudpersonen, en rik affärsman i 1970-talets Istanbul, förälskar sig hejdlöst i en vacker artonåring, en avlägsen släkting som jobbar i butik. Att bejaka känslan är att bryta med alla traditioner och konventioner som bär upp det turkiska societetslivet. Han inser det omöjliga, men kan inte acceptera det.

Med en dåres envishet låter han sig styras av ett känslösvall som får sin bekräftelse i det museum han inrättar till den älskades ära. Här ingår föremål som direkt anknyter till henne, som minner om en beröring, en doft, en aning. Som en tjuv gästtar han hennes hem och lägger beslag på vardagsföremål som skedar, saltkar, näsdukar. Han går så långt att han samlar på sig sammanlagt 4213 fimpdar från

Nobelpristagaren **ORHAN PAMUK** skriver ömsint om tingen. Hans märkliga kärleksroman "Oskuldens museum" har inspirerat till en högst personlig museisamling i hemstaden Istanbul.

de cigaretter hon rökt. Varje fimp har sitt speciella avtryck från hennes läppar, varje hopskrynkad tobaksrest ger sin avspeglning av ett särskilt ögonblick i hennes liv. Längre kan man knappast gå i besatthet. Någon skulle säkert tala om galenskap.

Men detta samlande ger en sällsam tröst när hon likt en sentida Grace Kelly dör i en bilolycka. Även när den älskade är borta talar tingen om hennes väsen. Visst är allt hopplöst med döden som vår enda kända slutstation, men så länge livet pulserar i våra ådror kan tingen lindra lidande och förtvivlan.

UR **ORHAN PAMUKS FIKTIVA** värld stiger jag in i verkligheten hos en annan Nobelpristagare, Nelly Sachs. Och finner samma fixering vid tingen. I sin färsk bildbiografi "Flykt och förvandling" ger Aris Fioretos ett ytterst sammansatt porträtt av en av 1900-talets främsta lyriker. Hon växte upp i borgerligt överflöd i mellankrigstidens Berlin, men när judeförföljelserna accelererade lyckades hon och modern i sista stund fly till Sverige. Här skulle hon resten av sitt liv leva på gränsen till armod. Paradvåningen byttes mot en enrummare på Södermalm i Stockholm. I sin "kajuta", som hon kallade lägenheten, skulle hon skriva sig allt djupare

Hon skrev på gränsen till tystnad. Nobelpristagaren **NELLY SACHS** (1891-1970) hade stark känsla för det magiska i till synes enkla tingen.

in i den ofattbara smärta som var det judiska folkets lott.

Parallellt skrev hon ständigt om en älskad människa, en anonym kärlek som tidigt försvann men aldrig glömdes och som envist gäckar personfixerade litteraturhistoriker. Det är dikt på gränsen till tystnad.

Efter hennes död flyttades enrummarens inredning till Kungliga biblioteket och byggdes upp på nytt, som ett musealt snitt i verklighetens yta. Och precis som Pamuks huvudperson visar det sig att Nelly Sachs såg mystik i tingen. Hennes far hade en värdefull stensamling, som nazisterna lade beslag på. Hela sitt liv strävar hon efter att återskapa detta mönster av stenar. I stenen söker hon den trygghet som det "riktiga" livet förmenat henne.

DET ÄR LÄTT ATT drunkna i det materiella överflöd som är kommersialismens mål. Men det är få förunnat att likt Tito Colliander finna ro i den absoluta asketismen. Att smeka ett ting, hur till synes oansenligt det än är, kan skänka den tröst som förvandlar kaos till hopp.

Har vi inte alla ett hemligt museum inom oss?

SPARA PENGAR!

Man kommer långt med gratis skrivverktyg för datorn

RABBE SANDELIN

FÖR MÅNGA SOM SKAFFAR dator (individer, organisationer, företag) känns det naturligt att i samma veva införskaffa ett kommersiellt ordbehandlingsprogram, eller ett så kallat Officepaket (ordbehandling, kalkylering, presentation). Vanligen skaffar man kanske det paket som i flera år använts på arbetsplatsen, och hem skaffar man samma paket för att underlätta filöverföringar mellan jobbet och hemmet.

Idag kommer man emellertid långt med en rad gratisprogram som både öppnar och sparar filer i ”standard”-formaten, som t.ex. Word och Excel. I många fall

är gratisprogrammen dessutom mindre och snabbare, eftersom de endast innehåller de egenskaper de flesta människor använder för att producera texter, och kanske struntar i automatiska innehållsförteckningar, formatmallar, fotnoter eller inbyggda referens- och bibliografisystem (det finns även gratisprogram med alla dessa egenskaper).

I Svenskbygdens presentation har vi valt ut de vanligaste och mest använda gratisprogrammen för PC, Mac och Linux. Gemensamt för alla är att de inte kostar något, och får kopieras och spridas i hur stor utsträckning som helst. De flesta programmen base-

rar sig dessutom på helt öppen källkod, där den som vill (och kan) kan ladda ner källkoden till programmet för att bekanta sig med koden och kanske delta i utvecklandet och förbättrandet av programmet.

MED DE FLESTA DATORER kommer idag på köpet nå-

Jarte (Windows)

På PC finns **Jarte**, som fungerar i Windows XP, Vista och Windows 7. Programmet öppnar filer med ändelserna .doc, .rtf och .docx. (De mest exotiska formateringarna som kan skapas med t.ex. Microsoft Word kommer inte igenom).

Sidmarginaller kan definieras, man kan lägga in bilder och tabeller, och texten kan formateras med de vanligaste varianterna och dessutom färgas. Radavstånd, styckeavstånd och tabulatorer kan ställas in, och programmet producerar även numererade listor eller punktlister. Jarte stöder även sidhuvuden och sidfötter, och kan spara sidorna som websidor i html-format.

Jarte har inbyggt rättstavningsstöd för en rad språk, men inte svenska. Gratisversionen av det separata programmet Tinyspell torde dock fungera med Jarte (otestat).

Jarte har ett lite avvikande användargränssnitt – men man kan växla till ett mer traditionellt.

www.jarte.com
tinyspell.numerit.com

Bean (Mac)

En av de populäraste gratis ordbehandlarna på Mac heter **Bean**, och det fungerar i OS X 10.4 och uppåt (både äldre PowerPC-Macar och nyare med Intel-processorer). Programmet är lätt, snabbt och enkelt att använda.

Programmet, baserat på öppen källkod, öppnar filer med ändelserna .doc, .rtf, .rtfd, .docx, .odt, .xml, och exporterar till ovannämnda format och dessutom till pdf och html. Bean har i stort sett samma egenskaper som Jarte, men saknar sidhuvuden och sidfötter (utlovade i kommande versioner). Programmet stöder operativsystemets inbyggda rättskrivningskontroll (även svenska), räknar antalet tecken i dokumentet och utnyttjar Mac OS X inbyggda visuella egenskaper när det t.ex. gäller att zooma sidstorleken på skärmen.

www.bean-osx.com

gotslags textredigerare, som fungerar som inkörsport gentemot de textbehandlingsegenskaper som finns inbyggda i själva operativsystemet (på PC heter programmet *WordPad*, på Mac *TextEdit*). De här programmen kan man

i nödfall använda för att producera kortare texter, men det är dock svårt att få någotslags formatering av texten till stånd, eller konsistens gällande marginaler och utskriftsresultat. På både Mac och PC har emellertid pro-

gramutvecklare byggt på de inbyggda egenskaperna, och lanserat rätt fullfjädrade program som har de flesta egenskaper en vanlig användare behöver (se ovan).

AbiWord (PC, Mac, Linux)

AbiWord är en rätt fullfjädrad ordbehandlare, som finns både för PC, Mac och Linux (Den senaste Mac-versionen, 2.4 har dock problem med textformateringen och är inte stabil). AbiWord, baserad på öppen källkod, öppnar de flesta vanliga filformaten och dessutom äldre format som Word-Perfect. I tillägg till rätt avancerade layoutmöjligheter kan AbiWord göra dokumentkoppling för t.ex. personifierade standardbrev, eller adressetter för massutskick. Det finns också sidhuvuden och sidfötter samt fotnoter och slutkommentarer. En svensk ordlista (för Windows) kan laddas ner på abisource.com.

www.abisource.com

Google Docs (webbaserad)

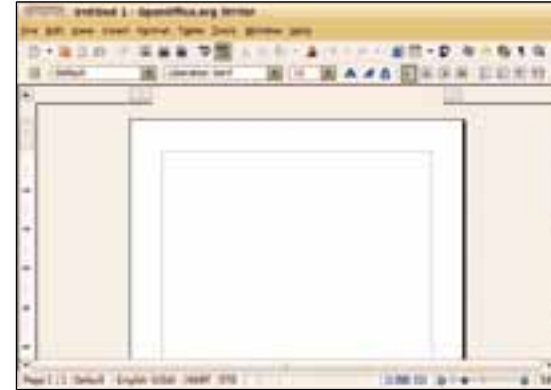

Google Docs lever helt och hållet på nätet. Det finns inget program att ladda ner, utan ordbehandlaren och de övriga programmen i paketet är byggda med webbprogrammering. Fördelen är att programmen kan användas direkt med vilken som helst dator med en någorlunda ny webbläsare, och att dokumenten automatiskt sparas på nätet och kan nå varifrån som helst. Nackdelen är att man måste vara uppkopplad och ha ständig nätkontakt för att det hela skall fungera. På resande fot kan det bli svårt.

Utseendet följer några år gamla Microsoft Office-paket. Rättstavning, tabeller och automatisk innehållsförteckning finns.

docs.google.com

OpenOffice (PC, Mac, Linux)

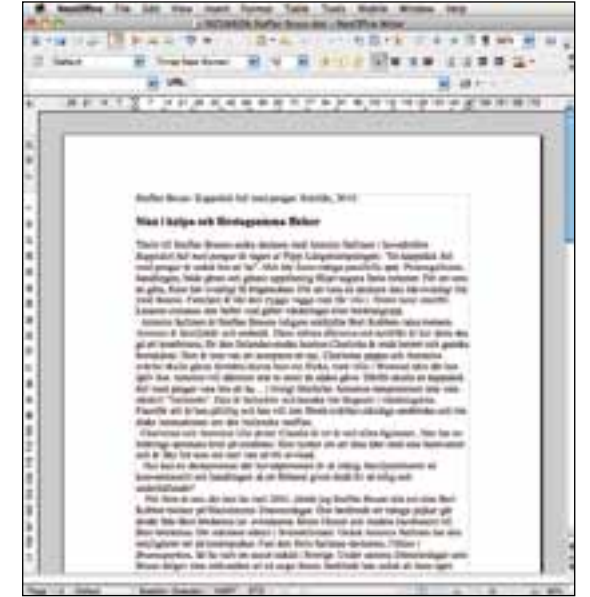

För den som vill ha gratisprogram som så långt som möjligt motsvarar Microsoft Office, finns **OpenOffice.org**. Programhelheten innehåller textbehandling, kalkylering, presentation, ritverktyg och en databas. OpenOffice, baserad på öppen källkod, startade som StarOffice i Tyskland i mitten av 1980-talet. 1999 köpte Sun Microsystems programmet, och idag är Oracle (efter köpet av Sun) värd för projektet. OpenOffice finns för PC, Mac (endast Intel-processorer) och Linux.

Utseendet och användargränssnittet påminner starkt om Microsoft Office 2003, så för de flesta som jobbat med dator de senaste tio åren känns allt bekant. OpenOffice är ett massivt paket, och egenskapslistan är lika lång som för Microsoft Office – för lång att räknas upp här. Det kanske räcker med att konstatera att även avancerade egenskaper för dem som arbetar med långa, strukturerade dokument finns med: automatiska innehållsförteckningar, formatmallar, referenser, bibliografiförteckningar, databaskopplingar.

Svensk rättskrivningskontroll fungerar automatiskt efter installationen i Mac-versionen, på PC och Linux kan man behöva göra en tilläggsinstallation som de flesta klarar av.

NeoOffice (Mac)

NeoOffice är en omtyckt, specifik Mac-version baserad på OpenOffice, där en del specifika egenskaper i Mac OS X inkorporerats; bl.a. bättre kerning (optiskt avstånd mellan individuella bokstäver), stöd för Apples Media Browser, stöd för styrlattor, samt NeoOffices egna dokumentdelning på nätet. NeoOffice finns dessutom i en version för lite äldre Apple-datorer, med PowerPC-processor.

www.openoffice.org
www.neooffice.org

Två författare med språket som fosterland

TOVE FAGERHOLM

Sándor Márai

Sándor Károly Henrik Grosschmied de Mára föddes den 11 april år 1900 i Kosice i nuvarande Slovakien, dåvarande Kungariket Ungern. Hans far var av saschisk börd, modern var ungerska. Under ungdomsåren reste han mycket och bodde och studerade i Frankfurt, Berlin och Paris. I ett tidigt skede övervägde han att börja skriva på tyska, men valde sitt modersmål ungerskan. Han debuterade vid 24 års ålder och fick genast en stor läsekrets. Till sammans med hustrun Lola bosatte han sig i en förstad till Budapest 1928. Paret fick en son som dog tidigt. Senare adopterade de sonen Janós.

Márai försörjde sig som skribent och blev den första att recensera verk av *Frans Kafka*. Skrivandet var för honom livets mål och mening. Han skrev en rad romaner, några av dem betraktas i dag som odödliga mästerverk. Han skrev inom nästan alla genrer: romaner, poesi, dramatik och reseberättelser. Under 1940-talet översattes två romaner till svens-

ka, *Den rätta* och *Gästspel i Bolzano*.

1933 var han utlandskorrespondent i Berlin och det han såg fyllde honom med onda aningar. Han återvände hem och skrev frenetiskt som om han anat att tiden var utmätt. Under kriget publicerades en av de vackraste romaner som någonsin skrivits på ungerska (*Glöd*). 1944 utplånades hans hem fullständigt under det häftiga bombardemanget av Budapest.

Fredsfördraget, då två tredjedelar av Ungern styckades, satte djupa spår i det politiska livet. Högern blev allt mera fascistisk och militant och vänstern allt aggressivare.

Med rakryggat mod vägrade Márai att böja sig för den brutala makten, vare sig den uppträdde som nazismens böddlar eller Sovietunionens blodbesudlade tjänare. Det blev svårt för Márai att få sina manuskript antagna. Hans styvnackade protest mot förtryck och förblindande fanatism och intolerans försatte honom i en inre exil. I sin dagbok

Sándor Márais staty i Košice, Slovakien.

skriver han 1947: *Min situation i den ungerska intellektuella världen är i dag den handlingsförlamades. På vänsterkanten har jag intet att göra, ty att lämna sin klass är liktydigt med moraliskt självmord: det är bara inifrån som jag kan kritisera denna klass, allt annat vore förräderi. Åt höger kan jag inte ta ett enda steg, ty jag är inte beredd att på minsta vis främja den fascism som med knölpåk och stridskniv i handen smy-*

ger omkring bakom en anständig höger. Jag måste leva ensam med mitt arbete, som numera betyder något bara för ett litet fåtal.

Han valde att bevara sin fulla mänsklighet genom att skriva endast för skrivbordslådan.

Men när en känd författare frivilligt avstår från att publicera någonting blir makthavarna oroad. De kräver att regimen aktivt

hyllas. Tystnad tolkas som protest.

År 1948 lämnade Márai med sin familj Ungern för att aldrig återvända. Han reste via Schweiz till Italien och fortsatte småningom till USA, först till New York, sedan till San Diego i Californien. Han släpade med sig en bastant skeppskista fullpackad med böcker, artiklar och manuskript och dessutom en skraltig skrivmaskin med tangenten med det snedställda strecket som markerar vokallängd på ungerska så att han också i fortsättningen skulle kunna skriva sitt eget namn rätt.

I Ungern blev Sándor Márai en ickeperson. Hans böcker togs bort från bibliotek och bokhandlar och hans namn utplånades från litteraturvetenskapliga verk.

Med hjälp av det ungerska språket bevarade han sin identitet under landsflykten. Språket blev hans asyl och hemland. Han fortsatte att skriva på ungerska – han skrev om vänskap och passion och svek och om hur världshistorien påverkar individen. Hans attityd till sitt eget öde var både vemodig och resignerad och han bevarade envist sitt civilkurage. Nästan varje kväll läste han ungersk poesi och litteraturhistoria. Mot slutet av sitt liv fick Márai besök av ungerska förlagsagenter som ville ge ut hela hans samlade verk. Han bad dem återkomma när alla sovjetiska trupper lämnat Ungern och fria demokratiska val hållits. Konstens och människans frihet vägrade han förhandla om.

Hustrun Lola dog 1986 och

följande år avled också sonen János. Då köpte Márai sig en pistol och vid 89 års ålder tog han sitt eget liv.

EFTER MURENS FALL HAR Márai återupptäckts i Ungern. Hans böcker utkommer i ständigt nya upplagor och han hyllas postumt som en av landets största författare och en europeisk klassiker. Hans samlade verk på ungerska utgör närmare sextio titlar. Inte en enda bok översattes till engelska under hans livstid men på 1990-talet började hans verk översättas till många språk. Kortromanen *Glöd* blev en verklig storsäljare och översattes år 2000 till svenska. 2002 fanns också *Észters arv* i svensk översättning. 2008 kom *Visdomsord för vardagsbruk*. Det är genant och upprörande att inte fler av Márais verk är tillgängliga på svenska. Jag skulle oerhört gärna fördjupa mig i hans dagböcker.

Glöd

Den lilla romanen *Glöd* på 160 sidor är ett fulländat mästerverk, en dunkelt skimrande juvel och en sublim läsoplevelse. Det är omöjligt att ta till överord, så enastående finner jag romanen. Jag har läst boken upprepade gånger, alltid lika trollbunden och läsycklig. Är det så att vår tids författare inte litade på läsarens förmåga att läsa mellan raderna, inte tror att man kan nöja sig med en enda intrig, inte förmår sälla fram det väsentliga utan i stället dränker läsaren i ett hejdlöst ordflöde?

Glöd skulle kunna vara lärobok i varje skrivarskola. Den är lågmäld, behärskad och oerhört stramt komponerad. Inom de tunna pärnarna ryms en försvunnen värld och en förlorad

epok. En doft av förgången tid drar genom rummet, en sidengardin fladdrar till, elden i kakelugnen falnar, glöden glimmar i dunklet. Vinden andas i träden. Alla sinnen insuper varje rad i denna underbara berättelse om vänskap större än livet, kärlek bortom allt förnuft, svek som inte mildras av glömska och till slut ett svar på en fråga som inte kan uttryckas i ord.

Två gamla män sitter mitt emot varandra, den ena talar, den andra lyssnar: *Man måste acceptera att ens önskningsar inte har något fullständigt eko i världen. Man måste acceptera att de vi älskar inte älskar oss, eller åtminstone inte så som vi hoppas. Man måste acceptera svek och trolöshet, och det svåraste av alla mänskliga uppdrag, man måste acceptera att någon annan är en överlägsen i fråga om karaktär och intelligens. Så mycket har jag lärt mig på sjuttiofem år, här, mitt inne i skogen. Men du kunde kanske inte acceptera allt det här ...*

På vilket sätt angår dessa män från en svunnen tid oss, hur kan det komma sig att detta lågmälda samtal blir en stor läsoplevelse där tiden upphör att existera? Mitt svar måste bli att det är för den universella sanningen skull. Vi drivs av samma längtan, samma sökande hopp och samma hjälplösa och sorgsna vilja. Och till slut betyder världen ingenting. Det enda som betyder något är det som finns kvar i våra hjärtan.

Észters arv

Också *Észters arv* är en kortroman, bara 126 sidor. Den utkom 1939, tre år före *Glöd*.

Boken är skriven i jagform med Ézster som berättare. I tjuugo år har Észters tillbakadragna liv varit en enda lång väntan. Hon lever i sitt barndoms-

hem tillsammans med sin gamla släkting Nunu. Hon får regelbundet besök av goda, pålitliga vänner. Två gånger har hon avböjt giftermålsanbud. För henne finns bara en, hennes livs stora kärlek, Lajos.

Lajos charmerar och duperar och bedrar alla han möter. Allt som kommer i hans händer förvandlas till aska, allt han säger är lögn. Ézster vet det, alla vänner vet det. När Lajos plötsligt, efter tjuugo år anmäler att han kommer på besök säger Lulu: Det är bäst att vi läser in silvret. De skratrar. Båda vet att silvret är värdeöst, liksom den förfälskade ringen Ézster fick av Lajos för tjuugo år sedan. Den här gången är han ute efter mer. Ézster vet att denna gång kommer han för att beröva henna allt. Hon vet också att hon kommer att ge honom allt han begär. Lajos är hennes öde.

Det är Lajos som har rätt. Lajos som säger att det finns en slags osynlig ordning i livet och att det man en gång har påbörjat måste man avsluta ... så gott det går...

Sándor Márai har skapat ett märkligt litet konstverk om det förflutnas kraft och den djupa kärlekens obevkliga konsekvens. Det är som en grekisk ödestragedi, men här slår ödet inte blint. Med öppna ögon avstår Ézster från sitt arv. I *Glöd* återkommer Márai till människans drift att fullfölja sitt öde:

Man vill inte bara leva till varje pris, nej, man vill helt och fullt lära känna och acceptera sitt öde, till varje pris, till och med till priset av fara och förintelse.

Visdomsord för vardagsbruk

Den 27 november 2008 skrev Crister Enander i tidningen Kul-

turen: *Visdomsord för vardagsbruk är tveklöst och utan diskussion den viktigaste och litterärt mest fullödiga bok som kommit ut på svenska i år. Jag rekommenderar detta själens apotek med de så väl bitraste av örter som stärkande läkeväxter, detta motgift mot tidens dårskaper och alla dess pompösa posörer, till varje vän av litteratur, mod och uppriktighet. Vad kan jag annat än hålla med?*

Under titeln Örtabok kom visdomsorden i tryck i Ungern 1943. Då var Ungern och världen ur led och inte mottaglig för läkande visdom. I tvåhundra korta kapitler får läsaren ta del av Márais högst personliga anvisningar i den svåra konsten att leva djupt seriöst.

Vi får möta en man i ständig dialog med livet. Han är otidsenlig på ett oerhört stimulerande sätt. Han lär oss att skönheten är bräcklig, att hjärtat brister, att det är meningslöst att vara rädd för någonting. Han uppmanar oss att inte leva tryggt utan istället vänta på stormen och eldsvådan. Om hjältemod skriver han: *Det största hjältemodet är att vara trogen sitt arbete vad världen än har för åsikt om detta.*

Han bjuder inte på lättköpt livsvisdom. Ljumma själar, för fega för uppror och för svaga för trohet, har ingenting att hämta. Uppriktighet är allt, ärlighet ett måste. I avsnitt 32 skriver han: *Om saken du försvarar är rätt, vad ska du då vara rädd för? Vad kan hända dig? De kan trampa på dig, men de kan inte övertyga dig, de kan åtala dig, men de kan inte förtala dig, de kan ta ditt liv, men de kan inte ta din sanning...*

Nobelpristagaren Imre Kertézs placerar sin landsman Sándor Márai i en europeisk tradition där han framstår som ett ansvarsmedvetande för kontinenten och dess öde. I Márais

böcker möter han de distanserade och eftertänksamma reflektionerna hos en man som inte nöjer sig med att underhålla och inte

sneglar på försäljningssiffror och allmän opinion. Márais böcker fick Kertézs tag på endast som smuggelgods.

Imre Kertézs

Sándor Márai hade varit värd ett Nobelpris, men det var istället Imre Kertézs som blev Ungerns första Nobelpristagare 2002. De två författarnas verk är mycket olika och deras livsöden förefaller ytligt sett oerhört divergerande. Jag har velat ta reda på vad det är som förenar dem.

Den viktigaste gemensamma nämnaren är kärleken till det ungerska språket. Båda har under många decennier levat i en exil, där språket varit deras sanna fosterland. Båda har vägrat att identifiera sig med Ungern. Men när Márai i dag är omåttligt uppskattad i Ungern har inte ens ett Nobelpris gjort Kertézs populär. Han vägrar dessutom kalla sig en ungersk författare. *Stämp-la mig inte som ungrare, det räcker med att tyskarna gjort mig till jude*, säger han. Thomas Mann och Albert Camus har betytt mera för honom än någon ungersk författare, fastän han i dag finner sin största glädje i de ungerska poeternas underbara språk.

Det var det just det ungerska språket som höll Kertézs kvar i Budapest. Hustrun bönföll honom att lämna Ungern 1956, då

så många intellektuella flydde. Kertézs stannade kvar därför att han visste att han måste skriva, han kunde inte leva i språklig exil så som Márai – som ändå fortsatte att skriva på ungerska alla år i landsflykt.

Under Kádárregimen levde Kertézs i en inre exil som i många avseenden för tankarna till Márai. Som författare var han fullständigt marginaliserad. Liksom Márai var han en ensam ande som uttalade en sanning som han trodde att ingen någonsin skulle komma att höra. Det var inte för att göra sig hörd utan för att bevara sin själsliga hälsa som han var tvungen att skriva. För att tjäna sitt levebröd skrev han lättviktiga komedier, medan han i hemlighet under tretton år försökte fullborda sin första roman. När han till slut sände manuskriptet *Mannen utan öde* till ett förlag refuserades det och återvände till lådan i sekretären.

Också Márai fick manuskriptet refuserade och förstörda. Men den urtypiska borgaren och individualisten Márai vägrade ge slaget förlorat och fortsatte med bibehållen om än bitter själv-

känsla sitt ensamma skrivande. Kertézs däremot kände gränslös avsky och självförakt – som om han hade förtjänat sitt öde. Tanken på självmord gav honom en känsla av frihet. Ett annat förlag publicerade slutligen romanen. Boken avfärdades omedelbart med att temat var förlegat.

Auschwitz

Kertézs stora – och kanske enda tema är Auschwitz: *Jag är ett medium för Auschwitz ande. Auschwitz talar ur mig*, skriver han i *Dossier K*. Han vägrar se Förintelsen som något mystiskt, obegripligt och gåtfullt och absolut inte som en engångsföreteelse. Förintelsen var en naturlig följd av tankar och idéer som funnits långt före nazismen – och som fortsätter att skörda sina offer långt efter det att gaskamrarna försvunnit. Auschwitz framstår som ett exempel på människans allmänna villkor i det moderna samhället. Hon är reducerad till siffra, funktion, arbetskraft och råvara.

Auschwitz är nollpunkten. Man kan skriva romaner om Auschwitz – Kertézs hävdar att han skriver romaner, inte förintelselitteratur – men man måste vara medveten om att allting handlar om Auschwitz ännu i dag. Det går inte längre att skriva trovärdigt om lyckan. Utifrån denna visshet måste man fråga sig om Europa fortfarande har en framtid. Márai hade sina tvivel och ett tveksamt hopp. Kertézs hävdar att man måste se sanningen i ögonen, erkänna denna sanning, och med den som grund söka nya vägar. De gamla systemen duger inte längre, inte eko-

nomism, nationalism eller konsumerism. Har måhända Camus i *Människans revolt* visat på en möjlig väg också efter Auschwitz?

Kertézs tetralogi med Auschwitz som tema är *Mannen utan öde*, *Fiasko*, *Kaddish för ett ofött barn* och *Likvidation*.

Likvidation är den första romanen som i sin helhet kommit till efter regimskiftet, men dess värld är den sena Kádárernas värld. Här är huvudpersonen en man som överlevt Auschwitz men som slutligen ändå ger sina bödler rätt genom att ta sitt eget liv. Eller är det en man som återtar den frihet som man en gång bestal honom på även om det gör honom till självmördare?

Det var en smärtsam men livsnödvändig process för Kertézs att väcka lägerminnena till liv. Det gav honom samtidigt möjligheten att fortsätta att leva. *De döda är de enda som inte besudlas av förintelsens skam. Att bära överlevandets stigma är en bitter sak. Glömma kan jag inte, men efter att jag hade klätt lägerupplevelserna i ord hade de på något sätt brunnit ut och kommit till ro i mig. Jag ger ögärna upp denna ro.*

Diktaturens fall

Kertés säger att han var säker på att ett regimskifte skulle komma därför att livet inte i längden finner sig i att förnekas. Han hade ett favoritcitat av Kafka: Det finns oändligt mycket hopp, bara inte för oss... *Jag hör till de barnsligt naiva som vid regimskiftet hade föreställt sig att allt blir normalt när de anormala leonadsförhållandena har försvunnit. Följaktligen drabbades jag av bestörtning efter bestörtning: lögnen,*

rasismen, dumheten bröl fram omkring mig liksom en fyrtyo år mognad varböld som äntligen öppnats. Med förfäran märker han att det är samma unkna nationalism som stiger upp igen ur kolossens ruiner.

I en novell, *Protokollet*, vill Kertézs gå till botten med frågan huruvida den som överlevt diktaturen alljämt har tillräckligt mycket kraft att ta emot friheten. Det är samma fråga som berättaren i *Den engelska flaggan* ställer sig. Kanske är det vår tids stora fråga?

Skulle böcker som *Mannen utan öde* och *Fiasko* ha kunnat skrivas under normala omständigheter? Kertézs säger: *I diktaturen kan du "njuta av" därhusets frihet, medan det i en demokrati råder en konsensus, du har ett författarsvar, vilket kan hämma din viltsvävande fantasi.*

Kertézs hävdar att han misstror varje mening han skriver men aldrig tvivlar på att han måste skriva det som han är i färd med att skriva. Hans texter är fulla av frågor. Den viktigaste frågan han oupphörligt ställer är *Vem är jag?* Svaret har han inte funnit.

Som barn älskade Kertézs Andersens saga om den fula ankungen. Med åsyftan på Nobelpriset har han yttrat: Utifrån sett har jag förstås blivit en ståtlig svan. Men i mitt inre har ingenting förändrats.

Kertézs är numera bosatt i Berlin. Som en världsmedborgare pendlar han mellan Berlin, Budapest och Chicago, men skrattande citerar han Kennedy genom att säga: "Ich bin ein Berliner". Vad förde honom till Berlin? Sjukdom. Depression. Häl-

Imre Kertézs år 2007

sa. Livsgladje. Så lyder hans svar. Och han tillägger: Berlin är världens musikaliska metropol. Musiken har blivit en allt viktigare del av Kertézs liv. Också kärleken till musiken delar han med Márai som skriver: *För mig var Wiens världens stämgaffel. Wien var inte bara en*

stad utan en ton som man antingen hör i sin själ för alltid eller inte alls.

När Kertézs besöker Wien lyssnar han inåt till stadens egen ton, som såväl för honom som för Márai rymmer oändligt många klangbottnar. Säkert är han också ense med den drygt åttioåri-

ga Márai när denne skriver i sin dagbok:

Litteraturen, konsten, musiken och kärleken är det som hjälper människan att bevara sin mänsklighet.

IMRE KERTÉZS I SVENSK ÖVERSÄTTNING:

Steg för steg 1985 = *Mannen utan öde* 1998
Kaddish för ett ofött barn 1996
Fiasko 2000
Galärdagbok 2002
Protokollen 2002
En annan 2003
Likvidation 2003
Det landsförvisade språket 2007
Dossier K. En självbiografi 2007
Den engelska flaggan 2008

KORT BIOGRAFI:

Född av judiska föräldrar i Budapest 1929
Deporteras 1944 till Auschwitz
Förflyttas till Buchenwald
Befrias våren 1945
Går ut gymnasiet i Budapest
Arbetar som journalist en kort tid
Gifter sig med Albina 1953
Får *Mannen utan öde* utgiven 1975
Fiasko utges 1988
Albina dör 1995
Gifter sig med Magda 1996
Flyttar till Berlin 2000
Tilldelas Nobelpriset i litteratur 2002

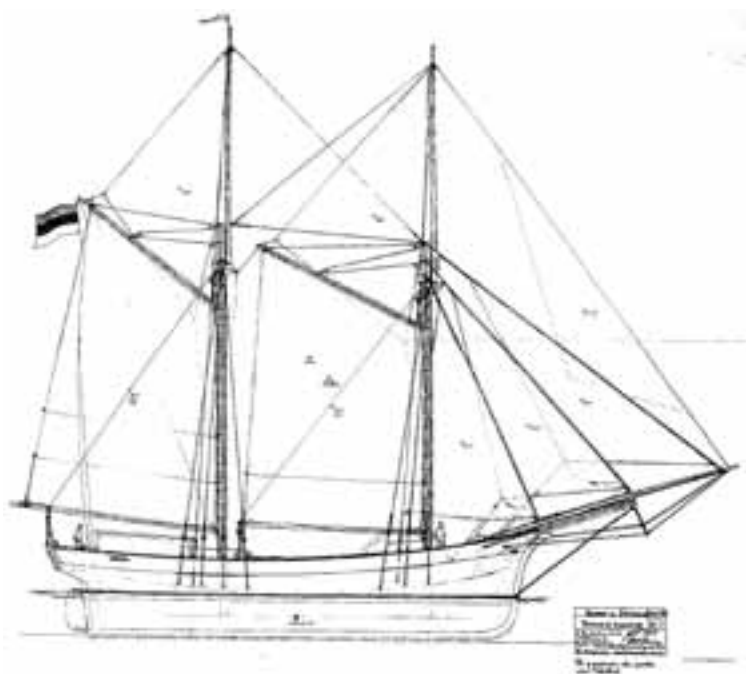
Hoppet seglar åter nästa sommar

RABBE SANDELIN

Den sjunde juli var det dags. Efter flera år av renoveringar lyftes Hoppet av Spithamn – en av de sista estlandsvenska skutorna – i sitt rätta element i Valkom nära Lovisa. Denna vinter sker inredningsarbetena, och våren 2011 åker hon till Åland för att riggas. Premiärseglat kan väntas kring midsommaren 2011.

HOPPET AV SPITHAMN HAR en lång och intressant historia. Hon byggdes åren 1925 och 1926 på stranden i Spithamn i nordvästra Estland av estlandsvenskar. Dessa svenskar hade bosatt sig på södra stranden av Finska viken under sen vikingatid, men kom i större mängd under 1200-talet och framöver. Liksom alla svenskar, som flyttat österut under historiens gång, hade de flesta sina rötter i Mälardalen eller på Gotland. Kontakten med Svenskfinland behöll dessa estlandsvenskar hela tiden, ända fram till andra världskriget, när de flesta tvingades fly från sina kuster och öar i västra och norra Estland.

Som ett sjöfarande folk byggde estlandsvenskarna själva sina farkoster. Också som skutbyggare vann de stort anseende kring Östersjön och dess vikar. Hoppet av Spithamn är i praktiken den sista estlandsvenska skutan som fortfarande gick att rädda. Detta tack vare att hon redan

HOPPETS NYA RIGG är en återgång till ursprunget. Det är riggens utseende som bestämmer namnet på segelbåtstypen. De första estlandsvenska skutorna hade skonarrigg. Sedan, genom influens från Åland, började man tala om slättoppade galeaser, eller att skutorna var "ålandsriggade". Allan Palmer har fördjupat sig i riggproblematiken för de estlandsvenska skutorna och har nu ritat Hoppets nya rigg, som blir en skonarrigg. Den totala seglarearean blir 296 kvadratmeter.

1927 såldes till Finland och kom att segla som fraktfartyg i Finland fram till 1965, när hon avregistrerades och såldes som fritidsfartyg till Sverige. Historien om Hoppet finns väl dokumenterad i Sten Westerholms bok **Den sista skutan**, som kan beställas från SFV:s kansli, och vars intäkter stöder återupprustningen.

Och det är inte lite som man var tvungen att göra. I praktiken har skeppstimmerman Las-

se Kiiski – som tidigare byggt bl.a. jakten Österstjernen – med sitt team byggt om båten från köl till däck. Nu återstår alltså inredningsarbetena, installation av maskiner och teknisk utrustning, samt riggning på Åland enligt **Allan Palmers** ritningar. De nya seglen är i skrivande stund färdigsydda av en av Finlands kändaste segelmakare **Jouni Lahdenperä**.

– Hoppet inreds och utrustas

Hoppet sjösattes i Valkom i juli. Tal hölls av Rederi Ab Hoppets ordförande **MIKAEL REUTER** (t.h.), bolagets vd **CHRISTOFFER GRÖNHOLM** (t.v.) och renoveringens projektledare och en av projektets initiativtagare, **STEN WESTERHOLM**.

nu för att klara moderna sjöfartskrav och för att bereda plats för tolv till sexton passagerare i relativt god komfort. Skrovet, riggen och utrustningen kommer att medge seglatser inte bara i våra kusttrakter och Östersjön, utan även till Medelhavet och till och med för oceankryssningar, berättar **Christoffer Grönholm**, verkställande direktör för Rederi Ab Hoppet.

BOKEN OM HOPPET kan beställas från SFV:s kansli, svf@svf.fi, eller 09-6844 570. Pris: 30 e.

Erik Wahlström: Flugtämjaren.
Schildts, 2010.

Borde författare tämjas?

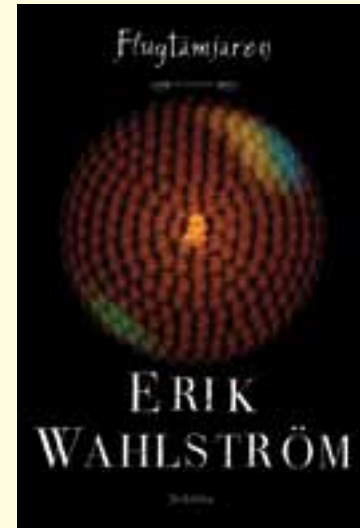
ERIK WAHLSTRÖMS BOK **FLUGTÄMJAREN** fyller mig, och säkert många andra läsare, med motstridiga känslor. På bokpärmarna står det Roman och Wahlström slår i sin bok följe med en genre som varit på fram-marsch redan i flera år. Jag tänker på konceptet att skriva en fiktiv framställning, med en huvudperson som funnits i det verkliga livet. Ofta har böckerna åtminstone delvis karaktären av dagböcker eller brevromaner.

I höst har Hannu Raittila gett ut en bok om Mannerheim, Marsalkka. Så finns Rakel Liehus Helene (2003) och Ernst Brunners roman om Edith Södergran från år 1992 – Merete Mazzarellas bok om Zacharias Topelius inte att förglömma (Ingen saknad, ingen sorg: en dag i Zacharias Topelius liv, 2009). De här författarna har utgått från finländska ikoner. Genom att omplantera hjältarna och hjältinnorna i fiktionens värld har man strävat efter att ge dem ett mänskligt ansikte. Mellan raderna har man också kunnat läsa in någon slags hämndbegär, författarens godperspektiv på den person hon skildrar. Man kan kanske fråga sig om det intressanta hos märkespersonerna är deras mänskliga svagheter och brister. Personligen tycker jag att Bo Car-

pelan gjort det mest nyanserade och mest sympatiska porträttet, när han via den avlägsna släktingen Axel Carpelans dagboksanteckningar närmat sig Jean Sibelius i sin roman från 1986. Ibland har det här greppet irriterat mig. Dels för att jag tyckt att författaren förminskar sitt objekt, dels för att jag tycker att genren är lite fantasilös. Hör det inte till författarens jobb att fantisera och skapa en egen fiktiv värld? I stället för att uppträda i lånta fjädrar (namn lånade från verkligheten)? Detta må ändå uppfattas som en bock i kanten, för vad man än känner när man läser Flugtämjaren, så måste man medge att romanen är rasande skickligt och stiligt skriven.

Ungefär halvvägs in i boken hittar man en lägesbeskrivning, författad av Wahlström, lagd i Runebergs mun eller snarare förlagd i hans tankevärld:

Ett litet störande inslag i mitt liv som paket – oändligt mindre viktigt än exempelvis den dagliga utmaningen av ett toalettbesök – var min berömmelse. Hela Finland spionerade på mitt sjukrum. Folkets näsor var plattade mot min fönsterruta. ”Hur mår Runeberg?” var den första fråga som alla ställde när de kom till Borgå, och som alla måste svara på när de återvände från Borgå. Vad angick det dem? Sym-

Ur boken ingick ett kapitel som *Läsbiten* i det föregående numret av Svenskygden.

bolan Runeberg var ju intakt. Det var ointressant att fråga om människan Runeberg var frisk eller sjuk.

I själva verket hade det varit bättre för alla andra utom mig om människan hade dött så att symbolen kunde fortsätta ostörd.

ERIK WAHLSTRÖM HAR KNAPPAST haft ambitionen att framstå som sympatisk – däremot är han inkännande – när han skrivit Flugtämjaren. Runeberg står inte så stadigt på sin piedestal längre, men när Wahlström tar ner honom därifrån skramlar det duktigt. Nationalhjälten framstår som en sadist. Delvis, men inte helt, saknar han förmågan att leva sig in i hur hans närmaste har det. Men Runebergs brist på empati är inte ekvivalent med Erik Wahlströms, snarare tvärtom. Wahlström författar, han agerar inte skiljedomare eller moralväktare. I Erik

Wahlströms framställning är tankeflödet och dialogen mästerlig. Det rinner till i J.L. Runebergs uttråkade och Fredrikas utmattade hjärnor.

Här finns en slags förslag till förklaring till Johan Ludvigs klivna inställning till Fredrikas begåvning och författarskap. Han uppmuntrade henne, men hans uppmuntran var utsatt för ständig misstro av omgivningen och av Fredrika själv. Den tidsenliga ödmjukheten och Fredrikas självutplånande inställning retade gallfeber på maken. Johan Ludvigs uppmuntran och hans val, att som Wahlström beskriver det, ta en hustru som var klok och begåvad, snarare än vacker och insmickrande. I Flugtämjaren betraktas Fredrika snarast som lite besynnerlig.

När han sedan låg slagrörd och insjuknad i kronisk leda och gallfeber såg han inget konstigt i att

kräva att den reumatiska Fredrika skulle gå ut ur rummet varje gång hon vände blad när hon läste högt.

Om man vill föreställa sig en grafisk framställning av Flugtämjaren, skulle det vara en fallande kurva. Fredrika har njutit av deras högläsningstunder, nu är de mest slitsamma. Hon har sett upp till sin make – men plötsligt slår det henne att han, när de blickar in i varandras ögon, alltid ser neråt. Lördagssällskapets sammankomster har varit stimulerande, men de urartar i uppvisningar av etikettsuppfyllelse och depraverade fylleslag. Mellanmänskliga relationer är sällan lättecknade eller rätlinjiga. Det är en insikt Erik Wahlström gjort med besked.

Det måste medges att jag inte alltid vet när Erik Wahlström stöder sig på verifierbara fakta om nationalskalden, och när han fa-

...flugtämjaren

bulerar. Det hör ju också till att författaren får ta sig friheter, hur mycket hjälten än heter Runeberg. Om det som han skriver är sant eller inte är inte väsentligt – så länge det är trovärdigt. Till en del speglar Wahlström händelserna i romanen med dikter och sånger av Runeberg, och med allmänt kända händelser ur hans liv. Det här vävs skickligt in i samtal och levande inre monologer.

För den som vill undersöka författandets tekniker och möjligheter – och särskilt den svåra konsten att skriva dialog – kan jag rekommendera Flugtämjaren. Läsare som vill bevara Runebergs natursköna landskapsbilder och nationalistiska patos, och framför allt bilden av en storslagen personlighet, gör kanske klokt i att låta bli. Romanen kan inte reduceras till en studie i ondska, men den kniper och slår. Läsaren kan ha svårt att värja sig.

Barbro Enckell-Grimm

recension

Mera funderingar av
Anna Lena
Bengelsdorff

Förlaget Kila Bok
2010. 208 sidor

Livskloka funderingar

MÅNGA TROGNA LÄSARE SER med förväntning fram emot att läsa Anna Lena Bengelsdorffs kåserier i HBL. Ofta väcker dessa kåserier tankar som läsaren vill hålla kvar, spinna vidare på och återvända till. De har en tendens att vara mera långlivade än de dagsländor tidningskåserier vanligen är. Därför blev många glada när Bengelsdorff senaste år gav ut en samling kåserier i bokform under titeln *Funderingar*.

Nu har Bengelsdorff kompletterat samlingen med en ny bok, *Mera funderingar*. En del kåserier är nyskrivna, andra har genomgått en viss bearbetning. Ämnesregistret är just så brett som man kan vänta sig: skola förr och nu, barnbarn, ålderstigna släktingar, djur och natur, litteratur, historiska skeenden, politiska förvecklingar och vardagslivets små egenheter.

BENGELSDORFF ÄR SKARPSYNT, LYHÖRD och livsklok. Allt hon skriver bär prägel av en djupt humanistisk syn på tillvaron. Hon är uppfriskande fri från självupptagenhet och visar i alla sammanhang en genuin respekt för individen. Hon kan tala om skoltröt-

ta tonåringar och lätt beskänkta herrar utan ett uns av fördömande. Med humor och fin ironi iakttar hon tillvarons många besynnerligheter. Hon förundrar sig, funderar och söker efter sammanhang.

Ofta är det barnbarnen som formulerar de mest tänkvärda svaren på både stora och små livsfrågor. Barnbarnen iakttar naturen med smittsam inlevelse, de avbildar soluppgången, de funderar över om kossan har en "famppu" för sin lilla kalv, de hittar en överkörd padda på vägen och undrar över döden.

Det finns litterära anspelningar i många kåserier, ofta också direkta citat. Bengelsdorff är oerhört beläst och hennes associationsfält är påfallande brett. Ändå blir den lärdom hon förmedlar aldrig svårsmält, hon är den borne pedagogen som med varsam hand låter citat och historiska fakta belysa den verklighet hennes kåserier berör. Hon vägrar att underskatta sina läsare men visar dem respekt och hänsyn.

BENGELSDORFFS SPRÅK OCH BORDVAL har en starkt personlig prägel. Läsaren känner strax igen en bengelsdorffare: klara,

raka formuleringar, utmärkt syntax, levande och målande beskrivningar, personliga erfarenheter, som utan åthävor blir allmängiltiga, tankar som envist börjar leva sitt eget liv efter avslutad läsning. En bengelsdorffare har precis allt det som känne-

tecknar god litteratur.

Mera funderingar är en bok som har alla förutsättningar för att bli årets julklappsbok. Den skall helst avnjutas i små doser, ett kåseri i taget, så att tankarna får tid att vandra i egna banor.

Svenskfinland får sitt eget brädspel!

Morjens finns i affärerna i slutet av november

Med sina 2 500 frågor om Svenskfinland är det nya spelet Morjens ett gediget informationspaket, som drygt trettio personer från alla delar av Svenskfinland varit med om att utveckla. I spelet finns frågor som berör alla finlandssvenska regioner –inklusive Åland. Över 1 500 personers finns omnämnda.

FINLANDSSVENSKARNAS MÅNGA MEDIER, FÖRENINGAR och andra institutioner bidrar till att göra vår kultur stark och livskraftig. Tusentals människor på bred front jobbar för, njuter av och lever för fullt inom ramen av allt det som Svenskfinland har att erbjuda. Spelet är dels en hyllning till allt detta. Samtidigt vill det dra sitt eget strå till stacken och bidra till att göra finlandssvenskarna och deras kultur allt bättre kända även utanför Ankdammen. Som ett sällskapsspel vill den sprida information på ett lättansatt sätt.

Morjens vill alltså vara ett både informativt och underhållande sätt att fördriva tiden tillsammans med andra. Morjens kan spelas av alla i familjen. Det är ett brädspel utan tärning och det finns fem olika kategorier av frågor på lätt och svår nivå. Antalet frågor är stort, vilket gör att spelet kan spelas om och om igen.

PROJEKTET KRING MORJENS ÄR fritt från religiösa och politiska bindningar. Det är fråga om ett kulturprojekt, som inte är avsett att vara vinstbringande. Mer än trettio personer, största delen i egenskap av frågeställare, har deltagit i detta samarbetsprojekt. **Johan Isaksson** har skapat databasen för hanteringen av det digra frågematerialet och **Ramona Lindberg** har gjort utformningen. **Svenska Kulturfonden** och **Svenska Folkskolans Vänner** har gett sitt stöd till projektet. **Svensk utveckling r.f** har rättigheterna till spelet.

Spelet, som av spelmakarna beskrivs som den ultimata julklappen och t.o.m. kanske ett samlarobjekt, tillverkas till en början i en begränsad upplaga på 2 000 exemplar. Spelet innehåller ett spelbräde (42x42 cm), sex st spelknappar, 250 lätta och 250 svåra frågekort (sammanlagt 2 500 frågor) samt 50 Tsägkort.

Spelet kan köpas i Luckan och i välförsedda affärer till priset 49 euro. Spelet kan även beställas direkt från webbsidan www.morjens.fi för 45€ (+ leveranskostnader).

ETT URVAL LÄTTA FRÅGOR:

Geografi, historia och naturvetenskaper:

I vilken stad föddes Johan Ludvig Runeberg?
Jakobstad

Media, musik och ekonomi:

Vad heter den åländska dagstidning som grundades 1981?
Nya Åland

Samhälle och politik:

Vad heter Åbo Akademiens campus i Vasa?
Academill

Litteratur och konst:

Vad heter Lilla Mys storasyster?
Mymlan

Sport, nöje och kuriosita:

Vilket handbollslag har vunnit flest mästerskap i herrarnas FM-serie?
BK-46

ETT URVAL SVÅRA FRÅGOR:

Geografi, historia och naturvetenskaper:

I vilken kommun finns kustfortet Makilo?
Kyrklätt

Media, musik och ekonomi:

I vilken stad ordnas de klassiska konserterna Orgelnatt och Aria?
Esbo

Samhälle och politik:

Vilken institution grundades av journalisten Wolde-mar Westzynthius år 1887?
Finska notisbyrån (FNB)

Litteratur och konst:

Vem har skrivit boken Röd galenskap – vit terror, Det förträngda kriget 1918 i Västnyland?
Sture Lindholm

Sport, nöje och kuriosita:

Vilket är det äldsta finländska varumärket, registrerat den 15 november 1901, som fortfarande är i bruk?
Fazers Kiss-Kiss

FOTO: TOMI PARKKONEN

PIA-MARIA LEHTOLA (TEXT)
TOMI PARKKONEN (FOTO)
VINTERDRÖMMAR

Vintern är den strängaste och samtidigt den mest barmhärtiga årstiden. Dagarna blir kortare och mörkare, men vardagen finner en lugn och kravlös rytm.

Vinterdrömmar ger inredningstips för den som gillar villaliv och recept för vinterns högtider och fester. Vi besöker vintermänniskors ombonade hem och tillreder tröstemat: ingefärsglögg vid advent, Crème Ninon, Hildegards speltbröd och dadelkaka till jul, skärgårdslimpa till nyår, rosa fastlagsbullar och hjärtformade småbröd till Alla hjärtans dag. De vackra fotografierna är tagna i Hangö i ombonade hem där man njuter av matlagning och umgänge med släkt och vänner.

Vinterdrömmar är en hyllning till långsamheten, lugnet, de sköna hemmen och det kära umgänget. En bok om återhämtningens årstid.

FOTO: TOMI PARKKONEN

FOTO: ANDREAS DIENERT

KATARINA GÄDDNÄS (TEXT)
ANDREAS DIENERT (FOTO)
HEM TILL GÅRDEN

Hem till gården är personligt kåserande, kulturhistoriskt informativ och ger konkreta renoveringsråd och tips av experter på byggnadsvård och renovering, belysning och uppvärmning. Man kan åstadkomma mycket med vettigt placerade lampor.

Alla bilder är från gamla gårdar på Åland, vissa kreativt ”galna” andra mer sofistikerat estetiska. Helt enkelt: hus med själ.

En vacker, läcker, inspirerande och praktisk bok till alla som antingen har ett hus i behov av större eller mindre uppryckning eller som tänker flytta till ett gammalt hus och behöver ett ord på vägen. Grafisk form och bildplanering: Eva-Jo Hancock.

RIITTA KOSKINEN (TEXT)
KATJA HAGELSTAM (FOTO)
**HERRGÅRDAR
OCH LUSTHUS**
Restaurera och renovera

FOTO: KATJA HAGELSTAM

Denna inspirerande bok presenterar några mästerprov inom konsten att restaurera och illustrerar olika arbetsskeden.

Boken inkluderar både mindre byggnader och några av Finlands mest betydelsefulla herrgårdar från 1700- och 1800-talen.

Bokens praktfulla bilder lägger huvudvikten på det estetiskt tilltalande slutresultatet, men med finns också bilder från de olika arbetsskedena; bilder som belyser restaureringens praktik och problematik. De berörda gårdarnas byggnadshistoria och samtida boendekultur beskrivs ingående liksom de allmänna förhållanden som har inverkat på den tidens byggnadsskick. Boken är rikligt illustrerad.

KATARINA VON NUMERS-EKMAN (TEXT)
CHRISTEL RÖNNS (BILD)
KONRAD OCH KORNELIA

Kornelia har en hemlig vän som heter Bengtsson. När Kornelia var liten fick Bengtsson bo i garderoben. Nu delar de lägenhet på Promenadgatan 7.

Men vad händer med vänskapen när Konrad flyttar in i huset mitt emot? Konrad tycker om blommor. Och han är snäll och bra på att fixa alltmöjligt, som trasiga brödrostar, medan Bengtsson plötsligt helst bara surar ...

NALLE VALTIALA (TEXT)
MAARIT GUNNERVALL (BILD)
JONNA OCH MIRAKELTRÄDET

En dag får Jonna av misstag höra att mormor inte har mycket tid kvar att leva. Jonnas hjärta vill brista, men mormor tröstar henne med att säga att döden hör livet till. Alla skall vi dö en dag.

När apotekaren berättar om det indiska mirakelträdet som kan bota alla hjärtats sjukdomar blir Jonna nyfiken. Kan mormor ännu räddas?

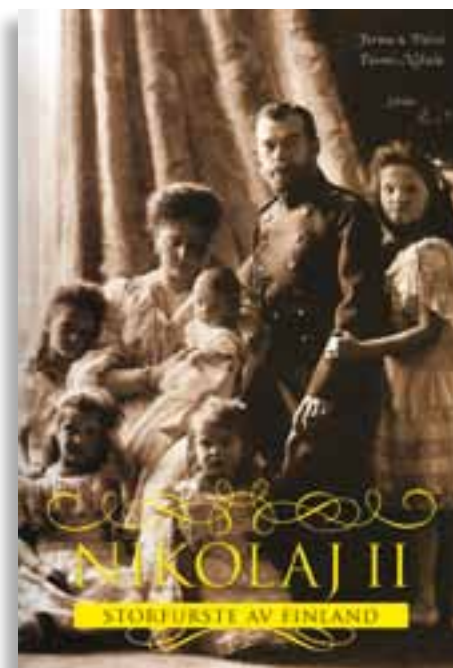
IRMELIN SANDMAN LILIUS
VATTENTRAPPOR UNDER JORDEN

Vattentrappor under jorden handlar om Rasse Rask från Hangö och hans mommo Edla Armida Calixta Nässelhög, född Mård, som läsarna har fått lära känna i en serie böcker under de senaste åren. Rasse får veta mycket om hurdan mommo var som ung, om livet på gården i mitten av 1950-talet med spökande greve och allt. En bok för alla åldrar.

TOVE JANSSON (TEXT)
PER OLOV JANSSON (FOTO)
SKURKEN I MUMINHUSET

Bilderboken utkom första gången 1980 och har länge varit slutsåld. Den nya utgåvan har ett nytt format och sidantalet har ökat till 48 sidor.

JORMA & PÄIVI TUOMI-NIKULA
NIKOLAJ II
Storfurste av Finland

Jorma och Päivi Tuomi-Nikulas nya bok skildrar medryckande om en tid då den finländska lojaliteten mot kejsaren, Nikolaj II, som varat i nästan hundra år, definitivt upphörde. Vid sidan om denna historia löper en annan, berättad med värme. Den handlar om en blyg, småväxt och gentemot alla lika artig kejsare, hans målmedvetna hustru och deras gemensamma barn, och deras liv och död.

Det rika bildmaterialet i boken härstammar delvis ur Anna Vyubovas album. I boken finns även många tidigare opublicerade postkort som berättar om förtryckstiden och revolutionen.

STAFFAN BRUUN
KAPPSÄCK
FULL MED PENGAR

En ny deckare av Staffan Bruun är till glädje för många. Denna gång heter hjälten Antonio Sallinen, känd från *Fällan i Brunnsparken*. Än en gång blir Sallinen indragen i en brottshärva mot sin vilja. På Helsingfors-Vanda flygplats råkar han få med sig fel resväska. Väskan innehåller massor av pengar och Antonio kan inte motstå frestelsen att behålla den. Han är emellertid inte den enda som är intresserad av väskan och dess innehåll och eftersom det som bekant inte finns gratisluncher blir följderna ruskiga för Antonio och hans familj.

Kvinnornas Helsingfors

Svenskbygdens Läsbiten är denna gång ett kapitel ur Kvinnornas Helsingfors, av Anna Biström, Rita Paqualén, Hedvig Rask (red.). Helsingfors kulturhistoria har en manlig prägel och de av stadens storheter som lyfts fram har traditionellt varit män. Men Helsingfors har också en annan sida – den kvinnliga – och en historia som kan skrivas på annat sätt. Kvinnornas

Helsingfors tar fram nya sidor hos Helsingfors, hos dess invånare och historia. En rad sakkunniga skribenter beskriver Helsingfors ur sitt perspektiv. De berättar om kvinnliga konstnärer som verkat och verkar i staden, de granskar planeringen av förstäderna och deras inverkan på familjelivet. Georgsgatans simhall och Stockmanns varuhus be-

skrivs ur kulturhistoriskt perspektiv, stadsdelar såsom Berghäll, Tölö och Rödbergen ses genom en litterär optik och vi får veta hur cykeln vidgade det kvinnliga rummet. Boken granskar också hur kvinnors utbildningsmöjligheter utvecklats under åren, och hur kvinnor genom krav, politik och konst tagit staden i besittning.

Den cyklande kvinnan

av Peter Stadius

En cyklande kvinna väcker inte speciellt stor uppmärksamhet på Helsingfors gator i dag, men för drygt hundra år sedan var det annorlunda – i synnerhet om betraktaren var en man och kom från sydligare breddgrader. ”Cykeln har orsakat ett verkligt delirium och kvinnorna har tagit den till sig som ett emancipatoriskt instrument”, noterade den spanske författaren Angel Ganivet i det sena 1890-talets Helsingfors. Ganivet vistades två år (1896–1898) i Helsingfors i egenskap av spansk konsul, och hans Finlandsbrev, *Cartas finlandesas*, hör till reselitteraturens klassiker i Spanien. Från sitt fönster i en trävilla i Brunnsparken kunde han se cyklande damer susa förbi, med små registerplåtar fastsatta under sadeln på cykeln. För honom var de cyklande damerna ett ”problem”, som han i sina skildringar behandlade både med humor och med några allvarliga varningens ord.

Att kvinnor, såväl unga, vackra och ogifta liksom ”gamla och

feta”, glatt cyklade omkring på stadens gator var för Ganivet ett bevis på ”den rustika tillfredsställelse”, med vilken de nordliga folken anammade mekaniska uppfinningar som en del av sin vardag. Andra hitresta under 1890-talet och senare noterade samma intresse för cyklandet, inte bara i Helsingfors, utan också i Stockholm, Köpenhamn och Kristiania. En del tyckte att det var trevligt medan andra, som Ganivet, såg det som en metafor för större och mera grundläggande stridsfrågor angående tradition och modernitet i samhället. Varför uppfattades cykeln och den cyklande kvinnan som så hotfull? Det handlade givetvis inte om trafiksäkerhet, utan om kvinnans roll i samhället.

Cykeln hade på mitten av 1880-talet utvecklats från ett, för både cyklist och fotgängare, livsfarligt monster med ett enormt framhjul, till en mera användbar s.k. *safety bicycle* som öppnade helt nya utsikter för cykelns användning. Denna nya cykel var lätt

och behaglig att köra, och hade luftfyllda gummidäck och en låg ram med två lika stora hjul fram och bak. Kvinnorna fick rätt fort en egen sänkt rammodell anpassad för kjol. Dammodellen betydde nya marknader för cykelfabrikörerna, men för moralens väktare presenterade den en rad problem.

För det första var tanken att kvinnan satt gränsle över cykelsadeln en betydande medicinsk-sexuell fråga. Damsadel, som hade varit en feminin lösning till hästrygg, kom av tekniska skäl inte på fråga. Därmed var det klart att kvinnan red på cykeln på ett sätt som kunde frammana sexuell vällust. Skräckslagna cykelfabrikörer lanserade ”hygieniska sadlar” som hade extra mjuk stoppning. Det ansågs också viktigt att kvinnorna cyklade i en upprätt ställning, då ett kraftigt framåtlutande kunde vara mera stimulerande. En speciell byxkjol för cyklande damer lanserades i Storbritannien på initiativ av *The Rational Dress Society*.

För det andra var cykeln ett problem ur ett socialt perspektiv. Det kedjeförsedda pedalverket gav kvinnor möjligheter att röra sig snabbt och söka sig långt bort från hemmets domäner. Det var inte konstigt att cykeln kom att uppfattas inte bara som ett praktiskt instrument, utan också som en symbol för kvinnornas frigörelse och krav på jämställdhet i samhället. Cyklande kvinnor gjorde ett intrång i den manliga världen, lite på samma sätt som rökande, alkoholdrickande och bilkörande kvinnor senare kom att göra.

För det tredje var den starka och frigjorda ”velocipedvalkyrian”, som de spanska manliga resenärerna också kallade henne, både ett socialt och medicinskt problem. Kvinnors fysiska aktiviteter var enligt de rådande borgerliga idealen främst ägnade åt att göra dem biologiskt sunda och starka med tanke på att föda

barn. Att utveckla sin fysiska styrka för andra ändamål var tabu och gick emot kvinnans ”naturliga roll” i samhället. Cykeln kunde rent utav göra kvinnorna maskulina, vilket potentiellt kunde leda till samhällsdekadens och människoartens förfall. Ganivet var tydlig i sina iakttagelser från Helsingfors:

Af de ogifta kvinnorna här fatta några tycke för det fria lifvet och afskaka sig det maskulina oket; de börja med att tala illa om männen, därpå köpa de bicyklett och slutligen klippa de håret kort.¹

Detta var alltså en konservativ spansk herremans iakttagelser om den cyklande kvinnan i Helsingfors, som lätt kan placeras in i tidens idéklimat. *Den nya kvinnan*, ibland klädd i ”rationals” och mån om sin egen inre röst, var en stridsfråga under det decennium som såg Ibsens *Ett dockhem* bli ett samtalsämne i hela Eu-

ropa. I dag verkar hela den här diskussionen både avlägsen och förlegad. Cykeln i staden är för dagens människa en symbol och ett instrument för en sund och ekologisk livsstil. Cykeln har sedan 1890-talet varit en del av Helsingfors gatubild, om än ganska undanträngd av bilen från 1960-talet framåt. Liksom cykeln en gång kom till oss från andra europeiska storstäder, uppgraderas cykelns status nu enligt samma förebilder. I dag är cykeln allt mera en autonom urban trafikform, som genom lagstiftning och politiska beslut tagit en plats mellan fotgängare och bensindrivna fordon. Helsingfors tar sakta men säkert efter Amsterdam, Köpenhamn, Oslo och Stockholm i en andra frihetskamp för cykeln, nu med ekologiska förtecken. Denna gång handlar det inte om den cyklande kvinnan utan den cyklande stadsbon.

¹Svensk översättning av Wentzel Hagelstam i tidskriften *Ateneum*, V/1899, s. 314.

Litteratur
Ganivet, Angel: *Cartas finlandesas: Hombres del norte*, 1898. Översättning: *Suomalaiskirjeitä*, WSOY, Borgå 1964.
Stadius, Peter: *Resan till norr, Spanska Nordenresenärer kring sekelskiftet 1900*, Finska Vetenskaps-Societeten, Helsingfors 2005.

Trädens mystik

AV JARL STORMBOM

Även andra träd än julgranen har symbolvärde och en inbyggd mystik. Det berättar Jarl Stormbom i sin kulturella och historiska exposé.

Livets träd på en assyrisk brons hjälm.

Adam och Eva vid kunskapens träd.

UNDER HEDNISK TID VÄNDE man sig till gudarna (i vikingarnas Valhall, sydeuropeernas gudavärld med Zeus och Hera i spetsen) för att antingen bringa framgång eller avvärja onda andar och sot (sjukdom) etc. Ett intryck är att vikingarna på färder opererade på höga berg och hade ett gudabeläte av trä med sig. Tydligt var också de höga träden på gårdarna t.ex. Eken och Boken de mest gudomliga. Här framträder särskilt vårdträden på gårdarna eller i byarna.

Träden blev i mindre utsträckning kulträd i och med kristendomen från 1100-talet, trots att gamla seder och bruk höll i sig i sekler. Vissa reminiscenser har blivit kvar, t.ex. ekkransarna i den akademiska världen, bastun av trä med dess björk- eller ekbadbastukvistar. Man ville rena sig kroppsligt och varför inte andligt. Lövträden förblev länge ädelträd – kanske ännu i dag.

Alltmer blev trädstammarna handelsvaror – på 1600-talet blev tack vare merkantilismen var de ägnade export. Ekskogarna tog slut då man av ekstammarna byggde stora krigs- och handelsfartyg. Den ekonomiska

lära som då gällde var merkantilismen, som stadgade så mycket export som möjligt – och litet import.

I och med upplysningen på 1700-talet – Linne, Celsius, Kalm mfl. – blev träden nyttiga varor men fortfarande var de ädla träd särskilt på landsbygden. I städerna gick man in för anläggande av parker och trädgårdar samt häckar. Träden blev därigenom kulturväxter. I hantverket

nyttjades flera slag av trä. Detta blev mindre framträdande med industrin, som skapades mot slutet av 1800-talet.

Träden har sålunda efter hand fått olika funktioner: kult- eller vårdträd, byggnadsmaterial samt handels- och hantverks varor, ädelträd, mest lövträd men även barrträd, flera hade också en funktion för hälso- och medicinskt bruk och slutligen kulturväxter, emedan de pryddes upp sin omgivning. Man skall inte heller glömma träden som traditionsbärare alltsedan forntiden. Trädgårds- och plantskolor har utvecklat en mängd kultur- och prydnadsträd samt buskar.

I den mån gamla föreställningar om skogen eller enskilda träd existerar kan de betecknas som naturmystik. Omfamnande av träd som ännu förekommer – de anses ge styrka – talar för att sådan mystik omfattas av vissa människor.

Symboler

Låt oss ta skogen först. I Symbollexikonet (Hans Biedermann sv. övers 1991) är Skogen en symbol för en värld utanför det lilla kosmos röjt land. I sagor och sägner föreställer man sig att skogen be-

Kunskapens träd på ett tyskt träsnitt från 1500-talet.

En julgran på Stortorget i Malmö

bos av gåtfulla oftast hotfulla väsen såsom häxor, drakar, jättar, dvärgar, lejon, björnar, vargar osv. De förkroppsligar alla de faror ungdomar utsätts för när de skall bli till fullt ansvariga vux-

na. Man bör minnas att sagorna och sägnerna ofta går tillbaka till de tider då hela landet täcktes av skogar.

Den mörka skogen upptar då ett område, som den medvetna människan med tvekan beträder. Ljuset mellan stammarna står för hoppet om att finna en trygg plats. Som vild och oordnad natur upplevs själva skogen som kuslig och rentav hotfull. I fantasin befolkas den av vildmän, skogsfrun och näcken men också av hjälpsamma feer. För en förändligad människa kan emellertid skogen vara en trygg plats – avskild från all världens larm. Eremiter är inte rädda för sko-

gens faror beskyddade som de är av högre makter. Lunden är en överskådlig plats av numinös natur. Skogen har också uppfattats som en symbol för det kvinnliga, kuslig för en ung man men som han måste utforska (djuppsykologi). I vårt själsliga kulturlandskap kan bilden en dag träd fram. Rövare kan framstå som personifieringar av en primitiv och farlig del av vårt väsen – som inte enbart är god.

HÄR FÖLJER DET ENSKILDA trädet, som ju varit huvudobjektet i denna framställning. Trädet är ju rotat i jorden och samtidigt höjer det sina grenar mot himlen. Det företräder såsom människan själv en varelse från två världar, och utgör en förmedlare mellan två världar. I gamla kulturer dyrkades vissa träd eller en hel lund som övernaturliga varelsers boningar. Det gällde gudar eller elementarandar. På många håll betraktades trädet som världssaxeln, kring vilken hela kosmos grupperar sig.

Det gamla Kina tillbad persiko- och mullbärsträden, de keltiska druiderna eken, den senare var även den germanska åskgudens träd, medan grekerna ansåg eken helig och vigd åt Zeus. Även linden nämns ofta bland de gudomliga. Heliga träd förekommer hos nästan alla gamla folkslag. I kristen tro är trädet en symbol för det av Gud skapade livet och dess årstidsförändringar står för liv, död och återuppståndelse, det ofruktsamma eller döda livet symboliserar syndaren. Korsets träd har för de troende blivit livets träd. Jesus dog på en aspstam – därför darrar aspens blad.

Trädsymboliken och tillbedjan av träd lever också kvar som gammal naturreligion. Träden →

En lind utanför Linn i Schweiz.

var inte blott virkesleverantörer utan också besjälade väsen, de var tillhåll för älvalika nymfer, människan stod i ett känslomässigt förhållande till dem. Helgonbilder kunde hängas på deras stammar och julgranen kan än i dag uppfattas som symbol för grönska och pånyttfödelse. Jungfru Maria betraktades som ett "livets träd" då hon var välsignad av den helige Ande och förlöste världens förlossare. Gamla helgedomar och vallfartsorter i katolska byar har bevarat traditionen med gamla "heliga träd".

En judisk legend berättar om fadern Abraham att han planterade träd vart han än kom. Med hjälp av dem kunde han avgöra om en mänska trodde på den sanna guden eller var avgudadyrkare. Han bragte därigenom döden till världen – trädet förfors – men genom att plantera ett annat träd gjorde han världen frisk igen.

Kunskapens träd i paradiset – med Adam och Eva – kunde

vara utformat som dödssymbol. Ett träd i islamisk tradition är det världsträd på vars löv alla mänskors namn står skrivna. De löv som Allah låter falla, samlar en dödsängel upp och för bort de åt döden bestämda mänskorna.

Trädsymbolen är stark i praktiskt taget alla religioner och naturligen skildrat på olika sätt. Det är därför förståeligt att många träd uppfattades som heliga, gudomliga och tydligen senare som ädla. Träden som kulturträd kan uppfattas enbart som odlade men också som efterkommande till de heliga träden.

Tänker vi ännu en gång på träden i Norden i historisk belysning finner vi ju världs- och världsträden som de specifika kulträden, som sträckte sina grenar mot himlen och därmed nådde förbindelse med till en början de hedniska gudarna och med tiden den treeniga guden – här är förbindelsen osäkrare men man kan säkert framhålla att Gud sattes i de hedniska gudarnas stäl-

le precis som kyrkan placerades mitt i hednalunden för att upphäva den hedniska tron till förmån för den kristna. Då de gamla träden fanns kvar även under kristen tid blev de med tiden ädla träd och dessa, vanligen lövträd, var ju vackra att se och ta på. Löven kunde ju användas för olika firande – under midsommaren, i bastu, vilket gjordes till en ritual, och även barren kom till användning t.ex. som julgran samt lönnbladet som nationell symbol (Kanada). Eklövet är fortfarande på något sätt heligt som använt i akademiska ceremonier såsom eklövskransen osv.

Något slags hierarki mellan de ädla lövträden kan väl tänkas: högst asken, eken och lönnen, men linden, boken och rönnen kommer inte långt efter. Ja, vissa skildringar gör alla träd ädla.

Realismen, diktingen och filatelin

Faktaskildringen är baserad på framhållande av olika yttre mått

Frimärken med trädmotiv.

och fruktbarheten. Detta iaktas i allmänhet i vetenskapen, i det aktuella fallet i växtvetenskapen, botaniken. Då gäller det rot, stam och blad såsom i alla växter. Ovan har det gett rika resultat, så att träden skiljer sig från varandra i ganska betydande avseenden.

Diktingen om träd är i huvudsak baserad på subjektiv iakttagelse men i alla fall observerande och den kan därför rubriceras som en halv realism, fantasier förekommer huvudsakligen blott i sagor och i otroliga berättelser. Föreställningar om träd kan färga en dikt och leda läsaren till exempelvis trollträdet. Så även i konsten.

Också filatelin med dess frimärken har i allmänhet strävat till realism, men också här observeras att frimärksmotiven i allmänhet har ritats av konstnärer, som för det mesta gått på den realistiska linjen. I varje fall har frimärkena hittills varit små konstverk som krävt 10 000–30 000 tecken (om man så tror det eller inte). Nu tillkommer att var och en (i Finland) kan tillverka sitt eget frimärke.

Även här kan emellertid konstnären ändra på verkligheten genom att rita trädet groteskt, sti-

liserat trädet (Sparbankens logo), personifiera trädet osv. I Finland har posten publicerat serier av löv- och barrträd och i andra länder av enskilda träd i synnerhet där skogar förekommer rikligt: Finland, Ryssland, Bulgarien, Rumänien m.fl. Många frimärksbild upptas av ett eller flera träd, då bilden är väldigt estetiska att se på. Man har också börjat göra miniatyrark eller block med flera frimärken och större "konstverk" som rymmer en hel lund, park eller nationalpark t.ex. Ett nyutkommet (2010) märke med motiv från Torransuo nationalpark i Tavastland. Bilden domineras av ett träd.

Helheten eller delarna?

Här kan slutligen diskuteras om helheten eller delarna är viktigare. Med helheten avses allt om skogen och med delarna allt om enskilda träd eller trädslag. I konsten talas även om helheten, tavlan, och om detaljen i detta fall trädet, om inte trädet är allena-rådande i konstverket.

Heligheten har säkert fått vika för estetiken, ädla, vackra träd, men vissa reminiscenser existerar såsom i språket: "ta i trä" – för att förebygga fara, sjukdom, olycka

etc., vilket nog tolkats som vidskepelse men som envist hänger kvar, och "att inte se skogen för bara träd", varvid träden naturligen blir de viktigare. De står fortfarande för livskraften och detta märks i omfattande av träd, midsommarfirande med stängler och blomsterkransar, bröllopsfirande med ruskor av vanligen björk, badande i bastu med helst ekkvastar osv.

Mänskor "älskar" fortfarande träd såsom t. ex. filmregissören John Boorman, som på sin egendom på Irland planterat över 15 000 träd och kom till Finland för att här få uppleva björken. Ritva Kovalainen och Sanna Seppo blev så förtjusta i träd att de skrev bok Trädens folk. Puiden kansa (se tidningen Henkimaailma 312007) osv.

Så vad är ett träd? Fortfarande ett slags växt med rot, stam och blad men en växt som har gamla anor, och detta har satt sina spår även i nusamhället. Mänskornas syn på träden har betydelse för uppfattningen av dem.

Ordkonst – alla har fantasi

Nu är den nya, spännande och magiska boken "Ordkonst – alla har fantasi" här. Dessutom har den inspirerande hemsidan www.ordkonst.fi öppnat!

Ordkonst – inspirerande övningar för barn – presenterades i Svenskbygden 3-2010.

ORDKONST – ALLA HAR fantasi är en bok som myllrar av ordkonst och inspirerande övningar, som får var och en att hitta fantasi i vardagen i det som skrivs, berättas och skapas. Boken innehåller över hundra övningar, bland annat *Skål för berättelsen*, *Doft från stoft*, *Budskapsbullen*, *Den farliga tandborstningen* och *Aktuella Discokvällen*. Ordkonst – alla har fantasi är en bok som ger ny inspiration till att skriva och berätta men framförallt till att leka med ord. I boken får man konkreta tips och övningar som lockar fram skaparglädjen och ger ett lustfyllt förhållande till språk. Som lärare kan man använda boken för att förgylla undervisningen, som förälder kan man pröva på språkstimulerande ordbus och som skribent kan man ställa sin skrivarlängtan. Vem som helst kan alltså använda boken som inspiration – för alla har fantasi!

Boken ges ut av Sydkustens landskapsförbund och i den medverkar 28 ordkonstnärer från hela Svenskfinland med sina allra bästa tips för hur man ska få glöd i pennan och inspirationen att flöda. De är Lisa Nylund, Anna-Lena Wiik, Petra Erickson, Katja Rantala, Thomas Nyman, Heidi von Wright, Minni Gråhn, Tove Hagström, Lena Viljanen, Iréne Poutanen, Sunniva Ekbohm, Zusan Söderström, Annika San-

delin, Marit Björkbacka, Maria Turtschaninoff, Camilla Cedercantz-Bäck, Karin-Astrid Stenberg, Nina Gran, Heini Rautoma, Anna-Maria Dumell, Mia Franck, Anki Hellberg-Sågfors och Linn Gröndahl. Arbetsgruppen som sammanställt boken består av Josefin Vidjeskog, Malin Fagerström, Hanna Klingenberg, Malin Klingenberg och Michelle Mattfolk. Originalillustratör för bokens maskot Håpan är Linda Bondestam och illustratör är Malin Fagerström.

Webbsidan www.ordkonst.fi innehåller allt som man vill veta om ordkonst. Den kommer att fungera som en samlande por-

tal för ordkonst på svenska och bland annat belysa vad ordkonst är, lyfta fram aktuella och spännande projekt, läger, ordverkstäder och reportage samt tipsa om läsande, litteratur och böcker, evenemang, länkar och övrig spännande information för pedagoger, familjer, barn och unga, det vill säga för alla!

I samband med att boken kommer ut ordnas ordkonstkurser i Helsingfors, Ekenäs, Åbo, Borgå och Vasa för dem som vill ta in ordkonst i sin undervisning, i arbete med barngrupper på eftis, i skolan, på biblioteket eller hemma. Boken lanserades på Helsingfors bokmessa den 28–31.10.

Risken är att barns fantasi och kreativitet hämmas i det stora utbudet av färdigtuggad fantasi som filmer och dataspel, säger **MICHELLE MATTFOLK**.

STÖD DET FINLANDSSVENSKA BILDNINGSPÅRBEDET!

Svenska folkskolans vänner tar emot donationer och testamenter och ställer avgiftsfritt sakkunnig hjälp till förfogande.

Donationer till SFV är skattefria, vilket innebär att din donation oavkortat går till det svenska bildningsarbetet.

Närmare information ger SFV:s kanslichef Christoffer Grönholm, 09-6844 570.

Lyckönska med en hyllningsadress från **Svensk Hyllningsfond**

Hedra minnen med en värdig hyllningsgård – en minnesadress från **Svensk Minnesfond**

Adresserna förmedlas av Svenska folkskolans vänner SFV, Annegatan 12, 00120 Helsingfors
Tel: 09-684 4570

Skall du flytta? Har du flyttat? Hjälp oss att hålla vårt adressregister uppdaterat!

Vi vill gärna att Svenskbygden och SFV-kalendern hittar fram till rätt mottagare på rätt adress och är därför tacksamma om du anmäler adressförändringar antingen via webbformuläret, per post, epost, telefon eller fax till:

Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors

sfv@sfv.fi

tel: 09-684 4570

fax: 09-6844 5715

SFV-kalendern

Svenska folkskolans vänners årsbok

SFV-kalendern har publicerats i obruten följd sedan år 1886. Temat i år är vår byggda miljö, med stadsbild och arkitektur i fokus. Redaktör *Rabbe Sandelin* granskar arkitekturens och stadsplaneringens misslyckanden, hur planering och förverkligande av hela kvarter har kollapsat som t.ex. i Östra Böle i Helsingfors. Arkitekt *Patrick Eriksson* tecknar en historisk bakgrund till arkitekturens villkor och övergår till att beskriva vad som är möjligt och hur pundet förvaltas i dag. Professor *Bo Lönnqvist* anlägger ett annat perspektiv. Han skriver om hemmet som fenomen, form och innehåll. Hur uppstod hemmet, boendet och byggandet? Han ger överraskande svar.

Olika aspekter av författarna *Albert Camus*, *Göran Schildt* och *August Strindberg* presenteras i andra artiklar, och kalendern innehåller även de uppskattade minnesrunorna över bortgångna finlandssvenskar. Som vanligt ingår även SFV:s årsberättelse samt fondredovisningen för år 2009.

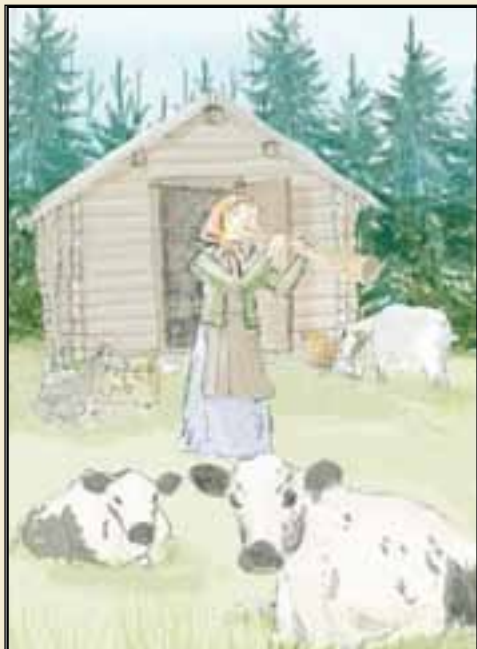
SFV-kalendern (och tidningen *Svenskbygden*) är en medlemsförmån för SFV-medlemmarna, men kan även beställas direkt från SFV: kansli (se nedan).

Fler böcker i SFV:s skriftserie: www.sfv.fi/publikationer

Beställ: sfv@sfv.fi eller tel: 09-6844 570

Kansli: Annegatan 12, Helsingfors

Svenskbygdens Kryss 5/2010

KELTISKA SÅNGARE SES I BADRUM?	FÅGEL PÅ RYGGEN? TYSK STAD	KAN SKE MED KORT KORT LITAUEN	KAN BESTÅ AV GRÄS	OMODERN GJORDE ÅSKÅDARNA	GAMMAL DRAGARE
SKAKADE				TAL I TAL LASTFÖRDELAREN	OPPERAR GARNTYR
		KAN GE VINST STÖDGRUPP			ANGER VILKA
NAPOLEONÖ KVALSTER			DEN SES PÅ GRAN GÅTT I ÅN		
	MÅLA I EN FÄRG NÄRA I TIDEN				STÅR FÖR OKÄND TRASKOVRIRKE
LUGN	SÄTTA FRÖN JORDBRUKARE	VANLIGT LÄKAR-PREFIX		"TRÄFF" IDAG KAN VINDEN	
			TVEKAR DE LOCKAR KUNDER		
UTGÅNG TILL FLYGPLAN "FINKAN"		DANSANT CARINA KOMMER EFTER		KRAFT-SLAG	UTAN BLYGSEL
				HUS-GAS?	IDISS-LARE SOM HUS-KATTER
GÅR INTE ATT RÄKNA	VANLIGT TILLTAL		OUPP-FOSTRAD BORDS-BÖN		
LANDER DET NYTTJAR MÄLARE	FÄNGEL- SEO "LÄTT- METALL"		MÅTT I KINA SAMLAR LÄRARE	VANLIG LIKVAL	
		TÄTARE I TIDEN	SPRÄNG- MEDEL KAN FÅ UTBROTT	ÖPP- NING FATTIG	
VANLIG ÅSYN KAN SES PÅ HAKA	FORM AV VARA	BE- VITTNJA KROK- LINJAL	BÄT- HÄLLARE EMBAL- LAGE- VIKTEN		
		UA	VILL ÄLG VARA PÅ HÖSTEN?	INGÅR I SALT	SES PÅ BIL FRÅN ATEN
TÄVLING I EUROPA "RUND- LAGD"	ARVE- JORD KAN UD SKICKA				GUDOM I BABYLON DANSARI DIMMAN
		VILL LATMASK SVENSK RIDDARE		ÄR PRO- FESSOR ENERGI- PRIS	
GÖR SMÅ- FÅGLAR	VILL HUNDAR ÖDLOR		VAR SKRIFT- LÄRD DEN GAMLE		KORT AR- KANSAS VAR PLATON TA BORT
		KOMIKER DEGE- NERES HETSIGA		FÖDER RENAR ROVA	
GULD MILITA- REN SOM LEMMEN	KÄRN- LAGE SER DET VACKRA		TELE- FONDEL RINGLAR FRAM	VILL MAN ÖGRÄS "NÖDUT- RYMME"	
		HÖJD- LAGEN SKA BÖNDER		SLITA	FÄDDA DES PÅ RYGG MARIAS MODER
ÖNÄLLDE	STALL- TJEJ KÄNNA PÅ SIG		SLÅ ÖKAR STRAND- STORLEK	KRYSSA ÖVER SKA ME- DICINEN	GER UPP- LYSNING FÖDER
SEGT VRKE MINSKAR SPILLET		KAN SES I MATTA OCH PANNA		FÖDELSE- PLATS? KAN EDER	DIKT
					AL OSTKRYSS

Konstr: Anita Lingestad, Ostkryss/III: Lars-Owe Strömqvist

Namn: _____
 Adress: _____
 _____
 _____

Vinstbok för kryss 5/2010 är kvinnornas Helsingfors (se Läsbiten på sidan 56). Skicka in lösningarna före den 22 januari 2011 till Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Kryss". Kom ihåg namn och adress.

Svenskbygdens Sudoku (lösningarna nederst på sidan)

Enkel

								5
				8				
7						8		6
4	1			5				2
			8	2				7
2		6	4		1			
1		3	7					6
5	4			2				7
						3		5
							5	4

Expert

		1			3			
						5		2
9						8		
			3	8				
			7		5		2	9
		7		4				1
4		3		7		1		8
		7						4
	2	8	1					3

Krysslösning 4/2010

TEOLO- GICK TEORI GRESTA	T	A	Å	S	DEN RING- KANNER PÅ SES	Ä	SVACKOR TRACQU ARVAVT TYS	D	KARL- ARIST	S
FR	AM	Å	T	AN	DA	L	AR	T		
UTGÖRS AV DE BÄSTA	F	E	L	I	T	E	N	VANLIG ÅSYN LETARE	A	L
	EN			L	A	R	M	A	D	E
SLÅ FÅ DÖRR CYKEL- LOPP	N	A	R	B	R	O	A	R	D	E
	G	I	R	O	E	T	S	ANGER VILKA	D	E
HAR LVE- TYNDE VERKAN	G	F	I	N	T	A	T	KVAL- STER MANS- NAMN	O	R
	B	H	Y	T	I	D	O	M	D	A
VIND- GUD	E	O	L	A	D	E	K	V	A	T
RENSÖRÄ FRIKTES I STRÖ- BROD	S	P	A	N	E	R	A	D	E	S
	P	A	N	E	R	A	D	E	S	V
GLAD OCH NOJD DEL AV FÄRENS	N	Y	T	E	R	N	U	B	B	I
	H	E	A	T	O	K	O	R	P	E
LIGGER VID ENTREN	H	E	G	E	T	U	L	L	I	D
	H	A	L	L	E	N	A	T	T	A
TIDIGT MAL	L	I	N	D	E	N	J	E	T	S
	D	I	T	E	T	L	O	T	S	A
KAN HÄSTAR KÄRF SOM KRAFT	S	T	E	G	R	A	G	L	A	N
	S	T	O	T	P	E	G	Å	L	I
ERBRUM I KEMIN SKITT- PLATS	E	R	K	A	P	E	L	A	G	G
	Å	R	E	G	I	D	B	L	A	I
BEREDDA	B	A	R	R	G	A	B	U	K	A
	P	A	R	A	T	A	S	T	A	G
KANSLÖ LAGE ALLAN PÖE	N	E	R	E	I	T	B	A	R	E
	E	D	G	A	R	L	Å	N	E	T

Konstr: Anita Lingestad, Ostkryss/III: Lars-Owe Strömqvist

Kryssvinnare

Kryssvinnare i Kryss 4/2010 är Ulla Liljekvist, Jakobstad. Prisboken torde vara framme.

Sudokulösningar

Enkel

4	5	1	3	6	8	2	7	9
8	7	3	9	2	6	4	5	1
6	9	2	5	7	4	3	8	1
3	8	5	1	7	4	9	6	2
7	1	7	6	8	5	3	1	4
6	9	2	5	7	4	3	8	1
3	8	5	1	7	4	9	6	2
4	5	1	3	6	8	2	7	9

Expert

7	3	6	4	5	1	8	2	9
6	4	2	9	3	8	5	7	1
8	5	1	6	7	2	3	9	4
1	8	6	2	9	7	4	5	3
9	2	3	5	6	7	4	1	8
5	7	4	1	8	3	6	9	2
3	6	8	1	7	5	2	4	9
2	5	1	8	9	4	6	3	7
4	7	3	2	6	1	8	5	9

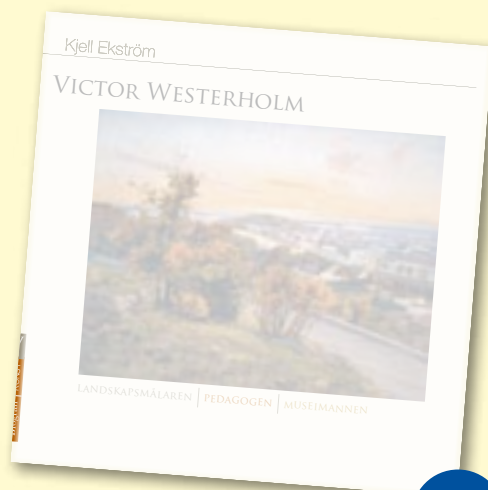
Victor Westerholm

landskapsmålaren | pedagogen | museimannen

Victor Westerholm är en av Finlands käraste landskapsmålare. Denna rikt illustrerade biografi ger en helhetsbild av hans liv – från att talangen tidigt upptäcktes, till studier i utlandet, och till bildandet av den s.k. *Önningebykolonin* på Åland. Hans pedagogiska gärning, harmoniska äktenskap, motgångar och framgångar, och en förtida död.

Bokens författare, den prisbelönta konstnären och etnologen **Kjell Ekström**, har tidigare skrivit ett tiotal böcker inom ämnet åländsk konst och lokalhistoria.

Boken inleder SFV:s biografiserie om finlandssvenska kulturpersoner. Avsikten är att ge ut två eller tre volymer årligen, där både kända och bortglömda kulturpersonligheter – diktare, konstnärer, akademiker, hembygdsvorskare, folkbildare eller äventyrare – lyfts fram.

22 x 22 cm, 96 sidor

30 e

Runar Stenlund

– ett liv som båtbyggare

18 e

Runar Stenlund levde 1907–1967. Han var en känd och erkänd båtbyggare från medlet av 1930-talet till sin död. Stenlund verkade mest i Ekenäs skärgård, men också i Snappertuna och i Hitis. Idag finns fortfarande ett trettiotal av Runars båtar kvar – ”Stenlundare” som man senare börjat kalla dem.

I boken berättar brorssonen **Sven Stenlund** personligt om farbrodern Runar, både som båtbyggare och som människa – i en miljö som nutidsmänniskan har svårt att inse att var verklighet för bara ett knappt halvsekel sedan.

Den sista skutan

Berättelsen om Hoppet av Spithamn

30 e

Segelskutan Hoppet byggdes 1925–26 i Spithamn i västra Estland. Hon såldes sedan till Finland där hon seglade i yrkesmässig trafik fram till 1965, då hon såldes som fritidsbåt till Sverige. **Sten Westerholm** återger här Hoppets spännande historia från 1925 fram till

idag. Förra sommaren sjösattes Hoppet i sin restaurerade skepnad i Valkom hamn i Lovisa. Hon seglar igen hösten 2011.